

Pestalozzi Children's Foundation
Education and Intercultural competence - worldwide

Dezvoltarea abilităților sociale copiilor și părinților aflați în situație vulnerabilă

GHID PRACTIC

Chișinău 2022

Dezvoltarea abilităților sociale copiilor și părinților aflați în situație vulnerabilă

GHID PRACTIC

Chișinău 2022

Autori:

Cristina Coroban, Asociația Obștească PRODOCS, coordonator ediție

Viorica Cojocaru, doctorandă, psiholog, consultant politici și servicii educaționale

Eliyah Cernolevschi, mg., psihoterapeut

Notă privind utilizarea acestei publicații

Ghidul apare în cadrul proiectului „*Incluziunea socio-educatională a copiilor din centrele de plasament: de la Vulnerabilitate la Incluziune*”, finanțat de Fundația pentru Copii Pestalozzi, Elveția, implementat de Asociația Obștească PRODOCS în perioada 2022-2022 și are un scop informativ. Publicația este disponibilă gratuit și nu este destinată comercializării. Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă în mod obligatoriu punctul de vedere a finanțatorilor.

Tipar: Imprint Plus SRL

bd. Renașterii Naționale, 14, of. 4, Chișinău, MD2024

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Coroban, Cristina.

Dezvoltarea abilităților sociale copiilor și părinților aflați în situație vulnerabilă : Ghid practic / Cristina Coroban (coordonator), Viorica Cojocaru, Eliyah Cernolevsch ; Asociația Obștească PRODOCS. – Chișinău : S. n., 2022 (Imprint Plus). – 80 p. : fig., fot., tab.

Aut. indicați pe vs. f. de tit. – Referințe bibliogr.: p. 60. – Apare cu sprijinul financiar al Fundației pentru Copii Pestalozzi, Elveția. – 65 ex.

ISBN 978-9975-3484-2-3.

37.06

C 72

CUPRINS

Introducere	4
1. Dezvoltarea abilităților de trai independent copiilor din centrul de plasament....	6
1.1 Aspecte cheie privind dezvoltarea abilităților de trai independent	6
1.2 Dezvoltarea competențelor de trai independent	9
1.3 Secvențe de program dezvoltat și implementat cu suportul AO PRODOCS. Cum are loc formarea/dezvoltarea abilităților de autonomie personală.....	14
1.4 Rezultate atinse (analiza rezultatelor formularelor de evaluare).....	21
1.5 Atribuții ale cadrelor didactice, psihologului școlar, specialiștii din centrele de plasament, părinților. Exemple de dezvoltare a abilităților de autoservire.....	24
2. Lucrul cu familia. Dezvoltarea deprinderilor parentale	26
2.1 Aspecte cheie.....	26
2.2 Dezvoltarea deprinderilor parentale: Învățarea rutinelor, stabilirea limitelor, introducerea și respectarea regulilor	27
2.3 Secvențe de program dezvoltat și implementat cu suportul Asociației Obștești PRODOCS	41
2.4 Rezultate atinse.....	44
3. Monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament	46
3.1 Aspecte cheie	46
3.2 Metodologia privind monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament.	47
3.3 Implicarea copilului în planificarea planului de reintegrare (post plasament).....	49
3.4 Valorificarea resurselor din familie pentru depășirea barierelor	52
3.5 Împuternicirea asistentului social pentru monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament. Identificare de resurse și susținerea în realizarea activității într-o manieră echilibrată.	54
3.6 Lecții învățate.....	58
Referințe bibliografice	60
Anexe	61

Introducere

Acest ghid își propune să aducă în prim plan aspecte de bază legate de necesitățile copiilor, tinerilor și personalului care lucrează în sistemul de protecție al copilului – educatori, pedagogi, asistenți sociali, psihologi, autorități locale/teritoriale, etc. Câteva dintre cele mai importante aspecte țin de obiectivele și nevoile specifice de dezvoltare ale copiilor, suport oferit părinților prin dezvoltarea și organizarea programelor parentale, integrarea socială în școală, relația cu comunitatea, pregătirea pentru viață independentă a tinerilor etc. Modul de abordare și intervenție a specialiștilor trebuie să fie adaptate astfel încât să răspundă la nevoile și cerințele care sunt în continuă schimbare, ceea ce presupune că atât formarea specialiștilor cât și a părinților trebuie să fie o prioritate pentru a putea sprijini copilul în mod eficient în procesul de integrare socială, educațională și a găsi soluțiile potrivite pentru situațiile dificile cu care acesta se confruntă. Doar atunci când lucrurile sunt realizate în parteneriat, prin cooperare, în interesul superior al copilului, pot fi dezvoltate servicii corespunzătoare și diversificate, pot fi aduse inovații, pot fi împărtășite resurse și experiențe pentru a îmbunătăți constant pregătirea specialiștilor din domeniul social și a părinților în scopul oferirii copiilor un mediu de dezvoltare și învățare cât mai prielnic.

Ghidul de față, este destinat specialiștilor care lucrează în sistemul de protecție al copilului – educatori, pedagogi, membrilor echipelor intra-școlare asistenți sociali, psihologi, autorități locale/teritoriale și respectiv părinților. Astfel, lucrarea este structurată în 3 capitole, în care sunt expuse lucruri practice legate de dezvoltarea abilităților de trai independent a copiilor din centrele de plasament, aspecte de bază ce țin de psihologia copilului utile oricărui specialist care lucrează cu părinții pentru a le dezvolta abilități parentale și nu în ultimul rând validarea resurselor asistentului social și prezentarea instrumentelor de monitorizare și de lucru cu familia și copilul. Cu toate că în această lucrare se regăsește și o parte teoretică, totuși datorită recomandărilor și materialelor practice care pot fi aplicate de către lucrătorii centrelor de plasament și oricare alt specialist în procesul de incluziune socio-educatională a copiilor în situație vulnerabilă, ea este totuși concepută mai mult ca o lucrare practică.

Asociația Obștească PRODOCS, încă de la fondarea sa din 2007, a avut drept preocupare majoră asigurarea oportunităților egale pentru dezvoltare, educare și incluziune socială a copiilor în situație vulnerabilă. Editarea Ghidului practic privind incluziunea socio-educțională a copiilor în situație vulnerabilă din Centrele de Plasament Temporar este posibilă datorită suportului financiar oferit de Fundația pentru Copii Pestalozzi, Elveția, în cadrul proiectului „Incluziunea socio-educțională a copiilor din centrele de plasament: de la Vulnerabilitate la Incluziune”, implementat în perioada 2020 – 2022 în 7 Centre de plasament din 6 raioane ale țării (Anexa 1) după cum urmează:

- Centrul de Reabilitare și Integrare Socială, Anenii Noi;
- Centrul de asistență specializată și plasament temporar „Epitrop” Calarași;
- Centrul de plasament „Brîndușa”, Hâncești;
- Centrul de asistență specializată și plasament temporar „Încredere”, Ștefan Vodă;
- Centrul de plasament „Aproape de tine”, Telenești;
- Centru pentru copii separați de părinți „Căldura Casei”, Drochia;
- Centrul de plasament „Olănești”, s. Olănești, raionul Ștefan Vodă.

Scopul proiectului este de a contribui la îmbunătățirea accesului la educație de calitate pentru copiii aflați în situație vulnerabilă și sporirea șanselor lor de incluziune în comunitate. Proiectul se bazează pe 4 programe, după cum urmează:

1. Program destinat copiilor „din cele 7 Centre de plasament incluse în proiect, care urmărește dezvoltarea abilităților de viață și carieră a acestora, precum și creșterea performanței școlare.
2. Program destinat părinților și/sau familiilor extinse ale copiilor din cele 7 Centre de plasament pentru copii, având ca scop dezvoltarea abilităților și cunoștințelor de îngrijire și protecție a copiilor lor.
3. Program destinat profesorilor din cele 10 instituții de învățământ partenere proiectului și care are ca scop consolidarea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor în domeniul educației incluzive și lucrului cu copii din grupurile vulnerabile.
4. Program orientat spre consolidarea cunoștințelor și competențelor echipelor multidisciplinare din raioanele partenere în monitorizarea accesului copiilor la educație de calitate în perioada post-plasament precum și monitorizarea acestora în perioada post-plasament.

Dezvoltarea abilităților de trai independent copiilor din centrul de plasament

1.1 Aspecte cheie privind dezvoltarea abilităților de trai independent

Abilitățile de trai independent reprezintă abilități din viața cotidiană de care toți oamenii au nevoie pentru a participa cât mai deplin, mai independent cu putință, valorificând potențialul în cadrul familiei, grădiniței/școlii, comunității.

Pentru a se putea descurca cât mai independent în viața de zi cu zi, copiii trebuie să dobândească o serie de competențe cross-culturale, care ar trebui exersate în cadrul tuturor ariilor curriculare dar și înafara grădiniței sau școlii. Competențele pe care le dezvoltă fiecare copil acoperă toate domeniile de dezvoltare ce asigură o dezvoltare armonioasă, astfel copilul va avea competențe și deprinderi cognitive sau de cunoaștere; de comunicare și relaționare; competențe de realizare a acțiunilor practice, de confecționare, pregătire, autoservire; de exprimare emoțională. Echipa de cercetători și practicieni români care a elaborat Proiectul de curriculum pentru copiii cu dizabilități, cu sprijinul UNICEF România, include în această listă de abilități și competențe care urmează să fie dezvoltate și câteva cross-culturale:

- **deprinderile psihomotrice de bază** (organizare și orientare spațio-temporală, mobilitate, deprinderi de motricitate fină, deprinderi de poziționare corectă, de utilizare a mijloacelor auxiliare de deplasare);
- **abilitățile de autonomie personală și socială** (îmbrăcare/dezbrăcare; alimentare; igienă personală; deprinderea unor reguli de acțiune și comportament în grup;

deprinderea unor activități cotidiene, precum pregătirea mesei, realizarea cumpărăturilor; folosirea obiectelor de uz casnic etc.);

- **abilitățile de auto-control emoțional și comportamental** (control emoțional în situații noi, necunoscute, evitarea comportamentelor de automutilare, evitarea reacțiilor experimentale agresive, inadecvate din punct de vedere emoțional etc.);
- **abilitățile de organizare și petrecere a timpului liber** (comunicarea preferințelor și a opțiunilor; alegerea activităților de timp liber și implicarea în astfel de activități; selectarea și interpretarea informației din mass-media)¹.

De foarte multe ori atunci când copilul a petrecut o perioadă de timp într-un centru de plasament sau instituție rezidențială, specialiștii din instituție, iar mai târziu și educatoarii, cadrele didactice se concentrează pe întârzierile de ordin fizic, cognitiv, în aspect de comunicare, generate de existența unei tulburări de dezvoltare sau a dizabilității, și, până una-alta pare a fi un lucru firesc. Adulții sunt absorbiți de descoperirea a cât mai multe posibilități de recuperare medicală, kinetoterapeutică, logopedică, pedagogică etc. pentru copil, iar ignorarea aspectului de autonomie personală atât pe termen scurt, cât și pe termen lung pare a fi o regulă pentru mulți specialiști și părinți. Când copilul este mic, specialiștii, îngrijitorii, părinții sunt tentați să ajute permanent copilul – să se îmbrace, să se spele, să mănânce, să meargă la toaletă, să gătească în locul lui. Este și mai ușor și mai repede să faci în locul copilului și să gândești că are tot timpul înainte să învețe toate aceste lucruri, dar mai târziu. Și este mult mai greu să stai deoparte și să aștepti până când picul va încerca să facă aceste lucruri de unul singur. La fel e și cu aspectul de socializare, care suferă mult din aceeași cauză. În instituțiile rezidențiale dar și în cel de zi adesea este angajat personal auxiliar pentru realizarea multor activități și sarcini de îngrijire și deservire a copiilor.

Dorința de a ajuta uneori poate deveni un impediment serios pentru dezvoltarea independenței copilului. Lipsa abilităților de autoservire nu-i permite copilului să ia parte deplină la activitățile de autodeservire, activitățile școlare și extrașcolare, să se integreze în clasă iar mai târziu în societate. Abilitățile adecvate de igienă și de îmbrăcare sunt importante pentru ca o persoană să fie acceptată de semenii săi. În cele din urmă, lipsa abilităților de autonomie personală nu-i permite sau face dificil procesul de a găsi prieteni și parteneri de viață, o locuință, un loc de muncă, adică să se descurce în mod sigur și în viața socială. „Dobândirea abilităților de autoservire semnalizează începutul inde-

¹ Pași spre educația incluzivă în România. Coord. Vrășmaș E., Nicolae S., Vrășmaș T. UNICEF România, RENINCO. București: 2008, pp. 78-81.

pendenței față de părinți. De asemenea, aceste abilități sunt esențiale pentru menținerea sănătății fizice a copilului și pentru reducerea dependenței” (Snell & Farlow, 1988)².

Adesea îngrijitorii sau părinții sunt atât de preocupați de îngrijirea copilului, că nu reușesc să observe și să conștientizeze diferențele de vârstă care survin în dezvoltarea acestuia și abilitățile care apar sau ar putea să apară, cu un mic sprijin din afară. Am cunoscut părinți care nu-și puteau imagina cum copilul lor de 14 ani cu tulburări din spectrul autist, spre exemplu, ar putea fi lăsat să-și servească masa (să pregătească vesele, să-și pună în farfurie, să taie bucatele, poate la început cu un cuțit de plastic etc.), să-și pregătească chiar bucate mai simple, să-și ordoneze hainele și să le pregătească pe cele pentru următoarea zi. Părinții erau ferm convinși că activitatea nu-i va reuși copilului, pentru că „el se enervează, nu are atâta răbdare „Eu nu-l pun să facă așa ceva”. Rămân surprinși când se conving că dobândirea independenței în autoservire de către copilul lor este posibilă, ba s-ar putea chiar să fie una dintre cele mai ușoare sau plăcute, de ce nu, arii de dezvoltare, în care să înregistreze progrese vizibile.

Copiii cu dezvoltare armonioasă, ce se educă în familie învață deprinderi de autoservire, imitând alți copii și pe părinții lor sau alți adulți. Pentru unii dintre copii, inclusiv cei cu dizabilități severe, învățarea prin observare și imitare este foarte dificilă, astfel că aceste abilități trebuie să fie învățate sistematic prin exersare. Pentru a dobândi aceste abilități importante, copiii cu dizabilități severe au nevoie de un **program educațional susținut, care să aibă loc atât acasă/ în centrele de plasament cât și în școală.**

În general, în cazul copiilor cu dizabilități suntem tentați să oferim cât mai multă asistență de diverse genuri: socială, pedagogică, psihologică, kinetoterapeutică, logopedică etc. Totuși, în unele cazuri acest ajutor, fiind oferit din cele mai bune intenții, poate deveni un impediment pentru dezvoltarea copilului și pentru incluziunea lui social reușită. De fapt, încercăm să oferim cât mai multe servicii pentru a sprijini incluziunea persoanei, prin această grijă, însă, creând tot mai multe bariere, pentru că: nu-i oferim timp suficient să comunice cu semenii (“copilul trebuie să meargă la logoped, are exerciții de recuperare”); nu-l lăsăm să participe la o anumită lecție (“mai bine să meargă în centrul de resurse să mai învețe o literă cu cadrul didactic de sprijin”); nu-i lăsăm șansa de a merge cu copiii într-o excursie (“el totuna este în scaun rulant, mai bine se ocupă o dată în plus cu kinetoterapeutul”) și lista de argumente poate continua.

² Anderson Samuel R., Marcus A. L., Thomeer M. L., Abilitățile de autoservire la persoanele cu autism. București: Ed. Frontiera, 2013, p. 17.

1.2 Dezvoltarea competențelor de trai independent

Ideea de bază la conceptualizarea intervențiilor pentru satisfacerea nevoilor de dezvoltare ale copilului constă în a oferi ceea ce-i trebuie la moment și în condiții firești pentru existența lui. Iată de ce tot mai mult se încurajează dezvoltarea serviciilor de sprijin în instituțiile pe care le frecventează copilul și mai puțin în anumite centre de recuperare, decât doar în cazurile speciale; în condiții de casă, acolo unde copilul își petrece majoritatea timpului, și neapărat cu implicarea familiei sau a adultului îngrijitor.

Un program de intervenție personalizat pentru un copil ce a fost educat într-un mediu nefavorabil neapărat ar trebui să includă obiectivul de formare/dezvoltare a abilităților de viață independentă. Activitățile specifice realizate în acest sens s-ar referi la formarea/dezvoltarea:

- **abilităților de autonomie personală** (de autoservire, igienico-sanitare, de autoîngrijire, de a avea grijă de bunurile proprii (de exemplu, aranjarea patului, spălarea hainelor));
- **deprinderi practice** (abilități de lucru în bucătărie, de îngrijire a locuinței);
- **abilități de comunicare** (în cadrul grupului, în afara grupului);
- **abilități de socializare** (în spațiu public închis, în spațiu public exterior).

Pentru obținerea competențelor și deprinderilor de trai independent e nevoie de acordat atenție la câteva momente importante:

► Participarea activă a copiilor în procesul de planificare.

Când vorbim de pregătirea pentru viață și de incluziunea educațională a copiilor din grupuri vulnerabile sau a copiilor cu dizabilități, principalul concept pe care se va baza intervenția trebuie să fie împreună, ceea ce semnifică o **participare activă chiar de la elaborarea planului de intervenție**. Cu cât copilul are mai multe dificultăți de dezvoltare sau cu cât e mai mare gradul de profunzime al dizabilității, cu atât este mai mare riscul de a se decide în favoarea unui program educațional pentru copil, fără a fi întrebat protagonistul ce-și dorește. În această situație copilul este mai dificil de înțeles sau se crede că el nu poate decide asupra unor astfel de momente. Sarcina noastră constă în a vedea cum putem implica persoana cu dizabilități în viața cotidiană, cea școlară, socială, asigurându-i un trai cât mai independent.

Chiar și în pofida faptului că unii copii cu tulburări profunde și asociate ce prezintă puține abilități ce i-ar asigura o anumită independență personală este important de luat în

considerație părerea celui care urmează să fie ajutat. Deoarece viața este constituită din mai multe activități de rutină zilnică, pe care copilul le realizează cu dificultate sau nu le poate realiza de multe ori de unul singur, în aceste situații el necesită să fie asistat.

EXERCITIU

Gândiți-vă la una din activitățile de rutină pe care o realizăm zilnic și anume, spălatul dinților. Răspundeți la următoarele întrebări:

- *În ce perioadă a zilei facem acest lucru? Vor exista atât răspunsuri comune (dimineața și seara), cât și individuale (de fiecare dată după luarea mesei, spre exemplu);*
- *Ce apă folosim? Răspunsurile pot fi diferite: apă caldă, rece;*
- *Ce gen de soluții de curățat obișnuim să folosim? etc.*

Imaginați-vă situația în care nu vă puteți peria dinții de unul/una singur/-ă și cineva va realiza acest lucru în locul Dumneavoastră. Cum vă veți simți?

Concluzie: Pentru ca, copilul să realizeze cu plăcere acțiunea spălaturii dinților e important să-l implicăm activ în planificare: **Când** se spală? **Cu ce se** pastă se spală? **Ce** periuță folosește?

Întrebările care ne preocupă în această situație sunt: Cum îi oferim copilului să aleagă, chiar și în realizarea activităților de rutină? Cum ne dăm seama că îi place sau nu? Pare a fi un lucru dificil, dar și simplu în același timp. Este important:

- să întrebăm de fiecare dată dacă are nevoie de ajutorul nostru și care ar fi el anume;
- să-i oferim mai multe modalități, activități, dintre care să aleagă.

Astfel vom evita apariția unor comportamente secundare nedorite, ca modalități de protest din partea unui copil care nu poate comunica direct că nu-i place ceva sau nu se simte confortabil într-o anumită situație.

► **Prioritizarea și funcționalitatea obiectivelor de intervenție**

În lucrul cu copiii din grupuri vulnerabile sau cu dizabilități este important să se identifice domeniile și abilitățile prioritare pentru care se vor stabili obiective, care, de fapt,

vor constitui finalități relevante pentru copil și adulții ce-l îngrijesc. De asemenea, în dezvoltarea acestor obiective se va ține cont de punctele forte ale copilului, adică de existența resurselor dar și de faptul că această deprindere să fie semnificativă pentru copil. În măsura în care nu reușește să le dobândească, va exista problema ca cineva să îi ofere acest suport. De asemenea, se va urmări dacă abilitatea poate fi aplicată în mai multe situații, dacă copilul este implicat în activitatea respectivă în mod frecvent, cât de ușor se integrează abilitatea învățată în contextul activităților și al rutinelor zilnice³.

EXERCITIU

Unii copii au camera lor în permanentă dezordine: haine aruncate, șosete murdare și desperecheate, caiete și cărți printre haine, uneori și resturi de mâncare] în aceeași grămadă.

*În acest context când vorbim cu copilul **de menținerea** camerei în ordine prioritate devine să învețe să pună lucrurile la locul lor.*

Practic cum se realizează aceasta?

- *Punem cuiere la îndemâna copilului ca să-și poată atârna hainele. Discuțați cu el unde e mai comod a fi instalat cuierul.*
- *Aducem cutii pentru diferite obiecte (ex. pentru jucării, pentru rechizite).*
- *Fixăm un raft sau improvizăm un raft pentru cărți și caiete.*

Atenție! Implicați copilul în găsirea soluțiilor și nu impuneți ideile ce țin de gustul nostru. Discuțiile trebuie să fie pe un ton prietenos.

Odată ce a realizat ordonarea lucrurilor, măcar și parțial, apreciați efortul și rezultatul.

Astfel șansele ca acest comportament să se repete crește.

► Analiza rutinelor

Rutinele oferă posibilitatea formării/dezvoltării unor abilități în contexte naturale, ușurând acest proces și înțelegerea de către copil a necesității realizării anumitor acțiuni. *De exemplu, momentul potrivit pentru a învăța copilul cum să-și pună haina pe el este*

³ Psihopedagogie specială: modele de evaluare și intervenție. coord. A. Roșca. Polirom: Iași, 2015, pp. 201-202.

acela când vrea să iasă afară: va participa la îmbrăcare și o va face cu mult spor, pentru că va manifesta dorința de a merge cât mai repede la plimbare. Apoi abilitățile urmărite vor putea fi consolidate și în cadrul unor activități special-orientate în acest sens (ședințe de terapie ocupațională, spre exemplu).

► Realizarea rutinelor în context ⁴

În timp ce copilul se află în servicii (centru de plasament, centru de zi sau altele) dezvoltarea unor rutine face parte din obiectivele programului de reabilitare și intervenția poate fi integrată în programul și activitățile zilnice. Se pornește de la premisa că un copil își formează mai lesne niște abilități, dacă ele fac parte din viața lui de zi cu zi și el este pus în situația de a le aplica continuu. Astfel sporim și participarea lui activă în acțiuni practice.

► Pași de urmat în realizarea matricei rutinelor

- Se listează obiectivele de intervenție.
- Se listează activitățile zilnice; aici există timp suficient și flexibilitate pentru a se reuși atingerea obiectivelor.
- Pentru fiecare obiectiv de intervenție se selectează activitatea specifică ce va facilita realizarea obiectivului.
- Pentru fiecare activitate selectată sunt propuse 2-3 strategii care încurajează participarea copilului în activitate.

Includerea obiectivelor în rutina zilnică oferă copilului oportunități multiple pentru a exersa comportamentul-țintă, inclusiv pentru a practica abilitățile în formare cu diferite persoane pe parcursul întregii zile.

Rutina zilnică sau situațiile cotidiene sunt un prilej bun pentru a ajuta copilul să-și însușească diferite abilități. În acest sens sporește și rolul părinților sau îngrijitorilor în dezvoltarea copilului, pentru că: sunt în contact direct și aproape permanent cu copilul; sunt motivați să insiste în învățarea unor comportamente; pot interveni frecvent pe parcursul zilei și pot crea momente speciale pentru atingerea obiectivelor. Avantajul cel mai mare al utilizării situațiilor cotidiene îl constituie interacțiunea firească care are loc între copil și părinți, mediul comunicativ din familie.

---

⁴ Psihopedagogie specială: modele de evaluare și intervenție. coord. A. Roșca. Polirom: Iași, 2015, p. 202.

► De ce situațiile cotidiene sunt importante pentru învățare?

Pentru că:

- au loc într-un mediu firesc și obișnuit pentru copil;
- au loc de câteva ori pe zi, repetarea lor fiind suport pentru învățare;
- au loc zilnic, se repetă și devin familiare copilului;
- reprezintă momente de influențare reciprocă firească;
- încurajează copilul să fie activ, să se bazeze pe propriile forțe;
- sporesc încrederea copilului în sine;
- pregătesc copilul pentru a fi independent la școală, în viața socială, adultă⁵.

Urmează doar să sprijinim părinții/îngrijitorii în a folosi rutina zilnică ca pe un prilej favorabil pentru a-și învăța copilul să fie cât mai independent.

► Comportamente favorabile pentru dezvoltarea independenței copilului

- Părintele sau îngrijitorul observă copilul;
- Acordă întreaga sa atenție situației în care este implicat cu copilul;
- Se așează la același nivel cu copilul; captează atenția copilului, spunându-i pe nume și atingându-l înainte de a-i vorbi și stabilește un bun contact vizual;
- Îi vorbește copilului despre ceea ce face; folosește un limbaj accesibil, adică clar și simplu;
- Alege activități care să-i placă copilului;
- Implică 1 copilul în variate activități, încurajându-l să facă singur diverse lucruri prin imitare;
- Apreciază pozitiv orice inițiativă, rezultat obținut de copil;
- Interpretează mesajele nonverbale ale copilului, dându-le sens;
- Se interesează de ceea ce vrea să spună copilul și-i răspunde imediat și adecvat;

Calitatea relației stabilite între părinte și copil are o importanță fundamentală în dezvoltarea copilului.

5 Să comunicăm cu plăcere. Coord. E. Vrăsmaș. UNICEF și RENINCO. București: Editura Alpha MDN, 2002.

1.3 Secvențe de program dezvoltat și implementat cu suportul AO PRODOCS. Cum are loc formarea/dezvoltarea abilităților de autonomie personală

În demersul de elaborare a unui program pentru **formarea/dezvoltarea abilităților de autonomie personală** a copiilor din grupuri vulnerabile și cu dizabilități, specialiștii din centrele de plasament – parteneri asociației PRODOCS, au inclus domenii de dezvoltare cum este autoservirea și autoîngrijirea, independența în comunitate și comportamentul social. Aceste abilități odată învățate contribuie la pregătirea pentru un trai independent în comunitate. Pentru fiecare domeniu au dezvoltat subiecte specifice, ce pot constitui baza unui program de pregătire pentru viață independentă a copiilor care beneficiază de serviciile centrelor de plasament. Abilitățile nominalizate sunt realizate prin parcurgerea programului cu următoarele părți și tematici:

- **conștientizarea de sine** poate face referire la aspecte precum conștientizarea propriului corp, cunoașterea funcțiilor de bază ale diferitor părți ale corpului, recunoașterea persoanelor apropiate, conștientizarea diverselor senzații (durere, frig, foame etc.) și denumirea/indicarea lor prin semne;
- **deprinderi igienice și educație pentru sănătate și securitate personală**, aspecte precum cunoașterea obiectelor de toaletă și a modului de utilizare, formarea deprinderilor igienice, dezvoltarea interesului față de propria persoană și a grijii pentru aspectul personal, pentru sănătate, înțelegerea riscului de accidente;
- **abilități de autoservire**, aspecte precum recunoașterea și denumirea/indicarea obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte, exersarea îmbrăcării/dezbrăcării, încheierii nasturilor, capselor etc., întreținerea îmbrăcămintei și încălțămintei (curățat, spălat, călcat), sortarea corectă a acestora (după anotimp, sex, vârstă);
- **abilități de comunicare constructivă și deprinderi sociale**, aspecte precum cunoașterea strategiilor de soluționare a conflictelor, exersarea deprinderilor de comunicare constructivă, deprinderilor de a lucra în echipă, de a colabora și a negocia. Cunoașterea aspectelor de gestionare a timpului;
- **orientarea vocațională și alegerea profesiei**, aspecte precum conștientizarea potențialului personal, a punctelor forte și slabe. Cunoașterea profesiilor vizitând diferite organizații, întreprinderi, profesioniștii la locul de muncă;
- **rolului femeii și a bărbatului în societate**, aspecte precum cunoașterea rolului femeii și a bărbatului în societate, inițiere în problemele ce apar între băieți și fete, căi de soluționare a divergențelor.

Desigur, aceste abilități vor fi dezvoltate gradual, în dependență de potențialul și nevoile copilului. Unele din aceste deprinderi pot să nu fie accesibile unui copil cu anumite dificultăți. Bunăoară, nu fiecare copil cu dizabilități severe va fi capabil să învețe să se deplaseze de unul singur de acasă la școală și invers.

Tematici propuse pentru realizarea activităților de formarea/dezvoltarea abilităților de autonomie personală a copiilor din grupuri vulnerabile

	Subiecte
<p>Conștientizarea de sine</p> <p>(conștientizarea propriului corp, cunoașterea funcțiilor de bază ale diferitor părți ale corpului, recunoașterea persoanelor apropiate, conștientizarea diverselor senzații (durere, frig, foame, etc.). Iar pentru copiii cu deficiență de dezvoltare – denumirea/ indicarea lor prin semne, imagini.</p>	<p>Cine sunt EU?</p> <p>Sănătatea și siguranța mea și a celorlalți</p> <p>Emoțiile mele: cum le recunosc și le gestionez</p> <p>Auto-controlul și stimă de sine</p>
<p>Dezvoltarea deprinderilor de igienă și educație pentru sănătate și securitate personală (cunoașterea obiectelor de toaletă și a modului de utilizare, formarea deprinderilor igienice, dezvoltarea interesului față de propria persoană și a grijii pentru aspectul personal, pentru sănătate, înțelegerea riscului de accidente).</p>	<p>Importanța igienei pentru sănătate</p> <p>Igiena corpului, regimul și respectarea lui</p> <p>Produse igienice: diversitate/ necesitate</p> <p>Cunoașterea pericolelor și protecția de pericole</p>
<p>Dezvoltarea abilităților de autoservire (recunoașterea și denumirea obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte, exersarea îmbrăcării/dezbrăcării, încheierii nasturilor, capselor etc., întreținerea îmbrăcăminte și încălțăminte (curățat, spălat, călcat), sortarea corectă a acestora (după anotimp, vârstă, etc)).</p> <p>Reguli de aranjare a mesei, implicarea în pregătirea hranei</p>	<p>Îmbrăcăminte potrivită după anotimp</p> <p>Preferințele personale</p> <p>Îmbrăcăminte pentru fete și îmbrăcăminte pentru băieți</p> <p>Îngrijirea îmbrăcăminte și încălțăminte</p> <p>Aranjarea mesei</p> <p>Pregătirea unor meniuri simple</p>

Dezvoltarea abilităților de comunicare constructivă și deprinderi sociale

(cunoașterea strategiilor de soluționare a conflictelor, exersarea deprinderilor de comunicare constructivă, exersarea deprinderii de a lucra în echipă, de a colabora și a negocia). Cunoașterea aspectelor de gestionare a timpului.

Comunicarea și relaționarea armonioasă cu adulții și semenii
Deprinderi de comunicare, ascultare, cooperare, empatie
Stabilirea relațiilor prietenoase între semeni,
Relaționarea armonioasă cu adulții și semenii
Modalități creative de soluționare a conflictelor
Cooperarea și negocierea în viața cotidiană
Atitudine pozitivă
Lucru în echipa
Managementul timpului

Orientarea vocațională și alegerea profesiei

(Conștientizarea potențialului personal, a punctelor forte și slabe. Cunoașterea profesiilor vizitând profesioniștii la locul de muncă).

Dezvoltarea creativității la copii
Orientarea profesională (pentru copii din clasele 7-9)
Proiectarea carierei profesionale (pentru copii din clasele 7-9)
Organizarea unei vizite la un agent economic/fabrica din localitate

Egalitatea de gen

(cunoașterea rolului femeii și a bărbatului în societate, inițiere în problemele ce apar între băieți și fete, căi de soluționare a divergențelor).

Ce sunt stereotipurile și rolurile de gen?
Promovarea relațiilor sănătoase de egalitate între semeni
Problemele legate de pubertate

În perioada 2020-2022 s-au realizat anual câte 12 activități formare/ dezvoltare a abilităților de autonomie personală a copiilor din grupuri vulnerabile în fiecare din cele 7 Centre de Plasament partenere Asociației PRODOCS. La începutul anului, și ulterior semestrial, se aplică un instrument de monitorizare a cunoștințelor și deprinderilor acumulate de participanții la activități, care validează domeniile: comunicare și relaționare cu semenii, soluționarea conflictelor, participarea la activități școlare și planificarea timpului. (**Anexa 2**)

REMARCA: Unele teme se realizează repetat deoarece este prezent fenomenul de fluctuație a copiilor pe parcursul anului!

Activitățile educaționale pentru a dezvolta abilitățile de viață și orientare în carieră, sunt o inovație pentru faza II a proiectului și au scopul de a promova dezvoltarea personală și socială a copiilor în situație vulnerabilă din centrele de plasament partenere Asociației Obștești PRODOCS.

Activitățile aplicate sunt parte integrantă din universul copiilor și sunt necesare dezvoltării lor fizice și psihice. Nu mai trebuie demonstrat că ele sunt instrumente prețioase pentru achiziții la nivelul gestionării emoțiilor și a relațiilor sociale, precum și la nivelul pur recreativ. Fiecare activitate sau joc angajează copilul spre cunoaștere și dezvoltarea competențelor sociale. Pentru o prezentare mai detaliată a experienței proiectului, popunem 2 exemple de design al activităților realizate pentru copii.

Sesiunea:	Rezolvarea creativă a problemelor.
Necesar logistic:	<ul style="list-style-type: none"> • Foi A4 • Creioane colorate • Hîrtie colorată • Tablă flipchart
Obiective:	<ul style="list-style-type: none"> • Adaptarea la situații schimbătoare sau dificile • Învățarea din propriile sale experiențe • Explorarea situațiilor problemă
Durata:	<ul style="list-style-type: none"> • 120 minute
Desfășurare:	<p>Activitate de spargerea gheții: Salată de fructe Participanții sunt așezați pe scaune, în cerc (sau în picioare în cerc, într-un cerc desenat cu creta, etc.). Există același număr de scaune câți jucători sunt și animatorul este cel care stă în picioare, în mijloc. Participanții sunt așezați în cerc și primesc un nume de fruct pe care nu îl divulgă. Animatorul cunoaște numele de fructe – patru sau mai multe, în funcție de numărul participanților. El este în centru, care prezintă că astăzi facem salata din: mere, pere, gutui... iar „fructele” solicitate trebuie să-și schimbe locul cât mai repede posibil. Animatorul poate să ceară, de asemenea, o salată de fructe, iar atunci toți jucătorii își pot schimba locul! Timp: 3 – 5 minute, în dependență de numărul de participanți</p> <p>Brainstorming: „Ce este o problemă?” participanților li se repartizează fișe colorate pentru a scrie ce cred ei că este o problemă. Toate fișele se lipesc pe un flipchart și moderatorul le analizează împreună cu grupul fără a face referire la copilul care a scris fișa respectivă. Timp: 10 – 15 minute, în dependență de numărul de participanți</p> <p>Activitatea: „Soluționăm împreună” Scenariul 1: Gândirea vizibilă. Încurajați participanții să gândească cu voce tare. Ori de câte ori apare o problemă, începeți să gândiți cu voce tare, s-o definiți, să exprimați emoțiile și gândurile despre problemă, să formulați posibile soluții. Încurajați participanții să se refere cu exactitate la o problema recentă! Sugestie: Nu uitați că copiii învață cel mai bine urmărindu-ne pe noi! Scenariul 2: Încurajați întrebările și scenariile „ce-ar fi dacă”, prin întrebări copilul încearcă să adune informații, să umple golurile care-l ajută să emită ipoteze, să găsească soluții... să gândească! Scenariul 3: Greșelile sunt acceptate, sunt etape normale și necesare pentru învățare și progres. Copiii învață cel mai bine experimentând, prin metoda încercare și eroare. Pentru a învăța au nevoie de încurajările noastre, de susținere și ...de greșeli. Moderatorul le explică și discută cu copiii fiecare din aceste scenarii, îi poate încuraja pe unii copii să se expună și prin desen sau animație. Timp: 25 – 30 minute, în dependență de numărul de participanți</p>

Desfășurare:	Activitate de evaluare: Doar 3 cuvinte Participanții formează un cerc, stând în picioare sunt încurajați să expună în 3 cuvinte ce au învățat nou azi. Important să nu se repete. Timp: 5 – 10 minute
---------------------	---

Exemplul 2

Sesiunea:	Autocontrolul și stima de sine
Necesar logistic:	<ul style="list-style-type: none"> • Foi A4 sau carton • Carioci sau creioane colorate • Cuvinte și poze decupate din reviste • Lipici • Tablă flipchart
Obiective:	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbunătățirea stimei de sine la copii • Dezvoltarea competențelor sociale la copii (comunicare, cooperare, empatie) • Învățarea din propriile experiențe
Desfășurare:	<p>Activitate de spargerea gheții:</p> <p>Timp: 3 – 5 minute, în dependență de numărul de participanți</p> <p>Activitatea individuală: Cine sunt EU? Moderatorul sugerează participanților să scrie pe o foaie cuvintele care îi definesc, acestea pot fi negative sau pozitive. La următoarea etapă li se sugerează să se concentreze doar asupra lucrurilor bune pe care cei din jur le spun despre ei și să refacă lista de cuvinte. În centrul foii de hârtie sugerați copilului să lipească o imagine care le place cel mai mult sau se asociază cu ei. Apoi, propunem participanților să umple spațiul gol din jurul pozei cu trăsături pozitive și calitățile care o definesc. Pot lipi și termeni pozitivi decupați din reviste! La final se realizează o galerie cu produsele activității. Timp: 20 minute</p> <p>Activitatea: Lucruri de care sunt mândru Moderatorul distribuie participanților un carton sau o foaie colorată (culoarea o alege participanții). Rugăm participanții ca timp de 3 minute să scrie lucrurile de care sunt mândri sau momentele în care s-au simțit mândri de contribuția pe care au adus-o. Apoi, toți participanții sunt invitați să facă un cerc stând în picioare și să expună un lucru din lista lor. La final moderatorul îi încurajează să se aplaude! Timp: 15 minute, în dependență de numărul de participanți</p>

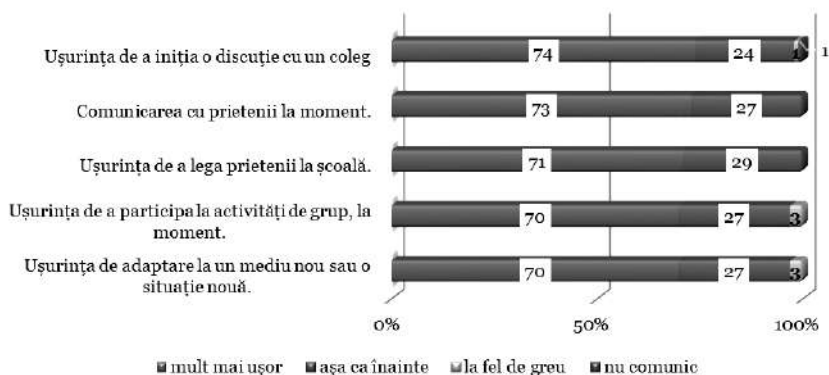
	<p>Activitatea: Focus pe experiențe pozitive</p> <p>Moderatorul adună copii într-un cerc și împarte fiecăruia un cartonaș. Rugăm fiecare participant să își scrie numele în partea de sus și să le pună în cutie. Amestecăm toate cartonașele. Trecem cu cutia pe la fiecare participant la activitate și le spunem să aleagă câte un cartonaș. Fiecare trebuie să scrie un lucru pozitiv sau o calitate despre persoana respectivă. Apoi, cartonașul trece la următoarea persoană, până când toată lumea a scris o calitate despre fiecare dintre participanți. Adunăm toate cartonașele și punem înapoi în cutie. La final, oferim fiecărui copil cartonașul cu numele lui. La final, îndemnăm copiii să citească toate aspectele pozitive și calitățile pe care le-au scris cei din jur despre ei.</p> <p>Timp: în jur de 15 minute, în dependență de numărul de participanți</p>
<p>Desfășurare:</p>	<p>Activitate: Înfruntăm temerile</p> <p>Moderatorul roagă copiii participanți să facă o listă cu toate lucrurile pe care se tem să le facă. De exemplu, le poate fi frică să meargă la ore de înot din cauza greutății. Sau, le-ar putea fi teamă să prezinte în fața clasei o temă.</p> <p>Propozițiile ar trebuie să urmeze această structură: (este scrisă clar de moderator pe flipchart sau fișă).</p> <p>Îmi este teamă să mă înscriu în echipa de înot pentru că...</p> <p>Îmi este teamă să vorbesc în fața clasei pentru că...</p> <p>Al doilea pas ar fi să își imagineze că fac toate acele lucruri și activitățile de care le este teamă.</p> <p>Al 3-lea pas, selectăm un lucru din lista fiecărui copil și încercăm să îl învățăm să dezvolte o mentalitate de tipul „și ce dacă”. De fiecare dată când copilul scrie un lucru de care îi este teamă, încurajați-l să scrie ce s-ar putea întâmpla dacă ar încerca să facă acel lucru. Apoi, lângă o descriere negativă recomandă-i să scrie „și de dacă”. Acest exercițiu îl va ajuta să învețe să își înfrunte temerile mai ușor. La final, formează un cerc și spun în mod aliat un lucru pe care cred copiii că îl vor face mai ușor.</p> <p>Timp: 20 minute</p>

Exemplul pe care îl dau adulții părinți sau îngrijitori este urmat îndeaproape de cei mici. Astfel, anturajul copiilor poate fi un bun model pentru a-și îmbunătăți abilitățile și competențele sociale.

1.4 Rezultate atinse (analiza rezultatelor formularelor de evaluare)

Realizarea programului de dezvoltare a abilităților de viață și orientare în carieră, precum și creșterea performanței școlare a copiilor din Centrele de plasament, proveniți din medii social-vulnerabile și dizabilități, a demonstrat rezultate ce merită a fi împărtășite. Astfel, în urma intervențiilor proiectului, prin activitățile derulate, se constată înregistrarea unor performanțe destul de vizibile. Este de menționat faptul că peste 70% dintre copii au indicat că le este *mult mai ușor* după activitățile din proiect să inițieze o discuție cu un coleg, (74%) au menționat că au exersat să comunice constructiv cu prietenii, au devenit mai încrezători și nu se simt diferiți sau excluși. Un aspect îmbucurător îl constituie ușurința acestor copii de a lega prietenii în mediul școlar, această afirmație este susținută de 71% din copii. Iar acest lucru contribuie direct la lărgirea rețelei de prieteni și de ce nu, rețeaua de suport, pentru gestionarea viitoarelor situații de incertitudine. Lărgirea grupului de prieteni și intensificarea relaționării cu aceștia facilitează implicit, participarea și implicarea copiilor în activități de grup, ceea ce semnalizează începutul creșterii încrederii în sine. Iar ca o consecință se dezvoltă abilitatea de a face față unei situații noi. (Fig. 1)

Fig. 1: Abilități de relaționare și integrare în grupul de prieteni a copiilor din plasament, %

Un alt punct forte dezvoltat ca urmare a realizării activităților proiectului constă în dezvoltarea abilităților de gestionare a stărilor afective și emoționale a copiilor. Prin urmare, aceștia au indicat că nu li s-a întâmplat în ultima perioadă să-și supere prietenii în timpul comunicării (15% din copii) sau chiar dacă și s-a întâmplat, a fost destul de rar (40%) sau mai rar decât înainte (38%). (Fig.2) La această performanță i-a ajutat faptul că pot înțelege și, prin urmare, pot empatiza cu prietenii lor, atunci când sunt triști sau supărați, mult mai ușor ca înainte (71%). (Fig.3)

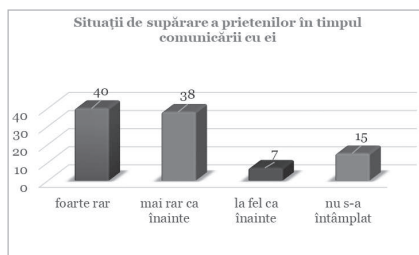

Fig. 2: Situații de supărare a prietenilor în timpul comunicării, %

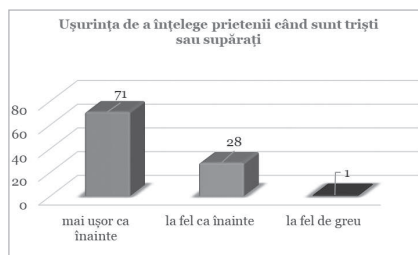

Fig. 3: Înțelegerea stărilor emoționale ale prietenilor, %

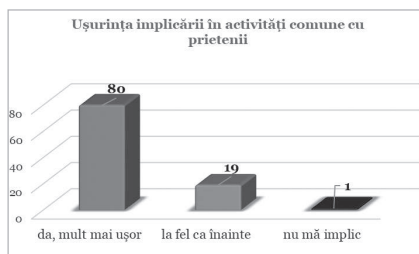

Fig. 4: Ușurința implicării în activități comune cu prietenii, %

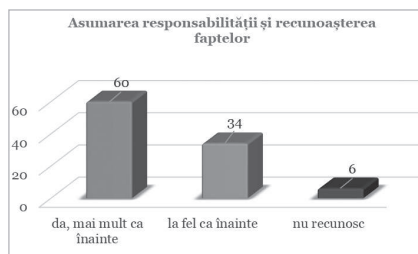

Fig. 5: Recunoașterea faptelor și asumarea responsabilității acestora, %

Rezultate remarcabile, ca efect direct a activităților proiectului, sunt înregistrate și la capitolul implicării în activități comune cu prietenii, care necesită lucru în echipă, cooperare, acceptarea opiniilor diferite, dar și momente de contrazicere, luarea unor decizii în comun, organizarea activităților ș.a. Din (Fig. 4) se constată că marea majoritate a copiilor – 80% susțin că le este mult mai ușor acum să se implice în activitățile comune cu semenii lor. La fel se observă că mai mult din jumătate dintre copii (60%) pot să-și asume responsabilitatea faptelor mult mai ușor decât în perioada anterioară activităților proiectului, iar un copil din 3 menționează că reacționează, la acest aspect, la fel ca înainte. În (Fig.5) urmărim responsabilitatea și asumarea consecințelor faptelor personale. Aceste competențe îi ajută pe copii să fie mai toleranți față de opiniile diferite pe care le au semenii lor. Astfel, 76% dintre copii au menționat că le vine mult mai ușor acum să accepte opinii diferite comparativ cu perioada precedentă. (Fig.7)

Referitor la eficiența gestionării timpului, organizarea activităților zilnice sau a programului zilei, se observă iarăși impactul substanțial pe care l-au avut activitățile de formare cu scopul de a pregăti copii pentru organizarea „vieții personale”. Din analiza răspunsurilor oferite de copiii, beneficiari ai proiectului se evidențiază că în proporție de 75 %

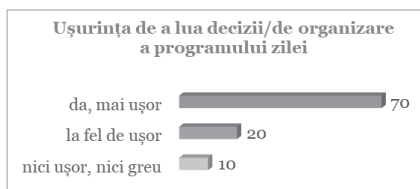

Fig. 6: Ușurința de a lua decizii și de organizare a programului zilei, %

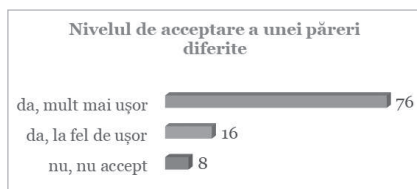

Fig. 7: Ușurința acceptării unei păreri diferite, %

apreciază că își planifică cu mult mai bine ca înainte timpul (Fig. 9), ceea ce îi ajută să ia decizii adecvate în procesul de organizare a activităților personale. (Fig. 6) În acest context, trebuie de subliniat că abilitatea de a gestiona programul zilei, încadrând sarcinile școlare și activitățile de organizare a timpului liber, constituie bază solidă pentru dezvoltarea abilităților de viață independentă.

Un alt aspect reieșit din analiza datelor primare referitor la cunoașterea de către copiii-beneficiari ai activităților proiectului a persoanelor la care pot apela în cazuri de necesitate, afirmă 68% dintre copii. Acest fapt denotă că copiii au dezvoltat rețeaua de suport, care poate fi implicată la necesitate. (Fig.8)

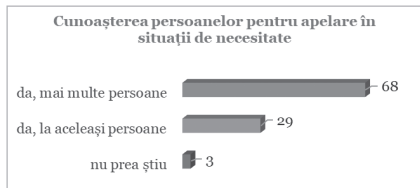

Fig. 8: Cunoașterea persoanelor pentru apelare în caz de necesitate, %

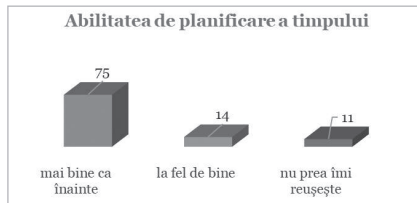

Fig. 9: Ușurința de planificare a timpului, %

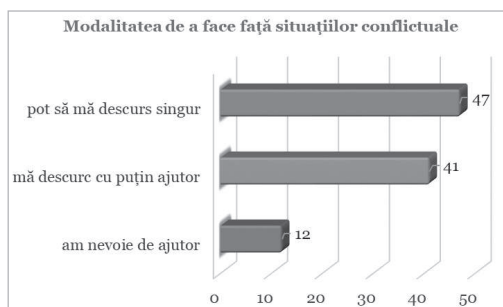

Fig. 10: Gestionarea situațiilor conflictuale, %

În ceea ce privește managementul situațiilor conflictuale (Fig.10), rezultatele analizei indică faptul că 47% dintre copii pot să se descurce și să facă față singuri situațiilor conflictuale, 41% dintre ei au nevoie de puțin ajutor, iar 12% reclamă ajutor din partea unei terțe persoane. Deși aparent rezultatele la acest indicator sunt mai modeste comparativ cu precedentele, totuși, raportat la categoria de vârstă a copiilor implicați în cercetare, considerăm că este o realizare semnificativă. Ca argument la această constatare aducem ideea că dezvoltarea abilităților psiho-emoționale a copiilor și adolescenților din grupurile vulnerabile și/ sau cu dizabilități este în formare, uneori influențată de impulsuri emoționale, care domină reacțiile raționale ce se află în formare.

1.5 Atribuții ale cadrelor didactice, psihologului școlar, specialiștilor din centrele de plasament, părinților. Exemple de dezvoltare a abilităților de autoservire

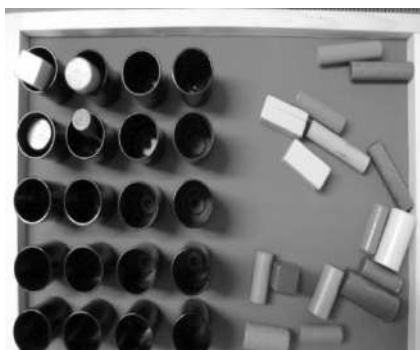
Autonomia personală, abilitățile sociale și emoționale, cele de comunicare dar și abilitățile motorii sunt aspecte extrem de importante care completează puzzle-ul unei dezvoltări armonioase la copii și argumentele forte către reușita în viața. Copiilor în situație vulnerabilă le sunt adesea afectate abilitățile sociale și fiind lăsați fără supraveghere dezvoltă în cele mai multe situații o independență defectuoasă.

Pentru dezvoltarea autonomiei personale la copii în situații vulnerabile și/sau cu dizabilități este solicitată antrenarea acestora la variate activități, care ar putea fi desfășurate în cadrul activităților școlare, în centrul de resurse din școală, dar și în condiții de casă, cu participarea părinților sau îngrijitorilor.

Pentru a forma abilitățile de autonomie personală, este necesar ca specialiștii (din centru de plasament sau din școală) să divizeze acțiunile ce formează o anumită abilitate în acțiuni mai simple. Spre exemplu, pentru ca copilul cu dizabilități locomotorii să învețe să mănânce în mod independent, el trebuie să învețe să-și ducă mâna la gură, să ia felia de pâine și la fel să o ducă la gură, să ia lingura și să mănânce de sine stătător. La fel se învață să țină și cana pentru a bea lichide. Astfel, pentru a ajunge să se servească în mod independent, copilul trebuie să parcurgă câteva etape: să apuce obiectele, mari și mici, să le manipuleze, să-și coordoneze mișcărilor, mai târziu să învețe să umple diverse recipiente etc.

În cadrul activităților cu copilul se vor stabili obiective pentru a dezvolta aceste acțiuni necesare pentru formarea abilităților respective.

Pentru început se vor propune activități în cadrul cărora copilul este învățat să realizeze diverse manipulări cu obiectele: să le miște în mod voluntar, să le apuce, să le treacă

dintr-o mână în alta, astfel încât să-și coordoneze acțiunile în corespundere cu mărimea, greutatea, forma obiectului. La început se vor propune obiecte de mai mari, care treptat vor fi înlocuite cu obiecte mai mici.

Pentru ca copilul să învețe abilitățile de îmbrăcare/dezbrăcare este necesar să fie învățat inițial să cunoască tipul îmbrăcăminte (pentru perioade calde/reci, pentru băieți/fete etc.), să închidă/deschidă fermoare, să încheie/descheie nasturi mari, apoi mai mici, să aranjeze hainele (de pe dos pe față, pe raft), să lege șireturi (mult mai târziu) etc.

La început aceste abilități sunt exersate în cadrul jocului, iar după ce sunt consolidate, sunt transferate în viața de zi cu zi a copilului. După astfel de activități, de regulă, sporște motivația copilului de a realiza de sine stătător cât mai multe lucruri. Adevărul e că la început copilul e destul de lent, neîndemânatic, dar trebuie abordat cu mult calm. Este important să nu se rateze perioada când copilul începe să manifeste în mod firesc inițiativă în situațiile cotidiene, acesta fiind momentul oportun pentru inițierea procesului de dezvoltare a abilităților de autonomie personală. Inițial adultul (atât părintele, cât și cadrul didactic) va realiza acțiunile împreună cu copilul, verbalizând tot ce se desfășoară, ca mai apoi suportul să fie dozat în dependență de potențialul copilului.

Lucrul cu familia.

Dezvoltarea deprinderilor parentale

2.1 Aspecte cheie

Cu toate că deseori violența poate lua și forme invizibile, statisticile și dovezile ne arată că această „crimă” comisă împotriva copiilor este un fenomen din ce în ce mai răspândit în țara noastră în toate formele ei de manifestare. Din păcate în Republica Moldova violența împotriva copiilor este încă o normă general acceptată și tolerată care nu întotdeauna este combătută nici măcar atunci când se întâmplă în mod public. Părinții/adulții justifică aplicarea pedepselor prin prisma modelelor și normelor culturale violente foarte răspândite și preluate din generație în generație prin repetarea unor comportamente disfuncționale de disciplinare și creștere a copiilor. Una din formele de violență cel mai des întâlnite și care afectează foarte mult copiii este cea care are loc în familie, pentru că este mai puțin vizibilă, se întâmplă în spatele ușilor închise și are loc în mediul cel mai aproape de copil. Nu avem disponibile foarte multe statistici clare privind violența împotriva copiilor în țara noastră, totuși, numărul cazurilor raportate de pedeapsă corporală rămâne în continuare îngrijorător.

Pe de altă parte, din păcate, majoritatea părinților și îngrijitorilor nu au cunoștințele și abilitățile necesare pentru a-și educa copiii într-o manieră pozitivă, mulți după cum s-a menționat, consideră că violența poate fi aplicată pentru educarea copilului iar bătaia este o formă acceptabilă de disciplinare⁶. Respectiv, pentru a putea oferi tuturor copiilor protecție și siguranță de orice formă de violență și pentru a le oferi cele mai bune

6 V. Coomaraswamy, Radika (raportul special al Națiunilor Unite pe problema violenței împotriva femeilor în perioada 1994-2003), Lupta împotriva violenței domestice: obligațiile statului, Innocenti Digest 10,10 (2000)

condiții de dezvoltare socio-emoțională, este important ca adulții să fie instruiți, sprijiniți, informați referitor la efectele devastatoare ale educației violente. Respectiv, să li se ofere suport în dezvoltarea abilităților parentale, a metodelor alternative de disciplinare pozitivă și modalități de a-și construi strategii de răspuns pozitiv/constructiv vis a vis de comportamentele nedorite ale copiilor.

2.2 Dezvoltarea deprinderilor parentale: Învățarea rutinelor, stabilirea limitelor, introducerea și respectarea regulilor

2.2.1 Nevoia copilului de reguli și limite

Regulile sunt cele care ne oferă siguranță, pentru că avem înțelegerea că lucrurile nu se întâmplă la cheful, dispoziția unui adult sau la voia întâmplării. Cu toate acestea, de foarte multe ori din păcate regulile sunt asociate cu interdicția, ceea ce îi pune în special pe copii din start într-o situație de a nu le accepta cu ușurință. Dar, regulile în realitate au cu totul alt rol și altă funcție. În primul rând, o regulă ar trebui să-i spună unui copil ce are de făcut, în ce context, când să facă asta, și ce se așteaptă de la el, indiferent de mediul în care se află (familie, școală, stradă). Anume acest lucru oferă siguranță și predictibilitate. În continuare vom menționa câteva caracteristici de bază pe care orice adult trebuie să le cunoască și să le aplice dacă își dorește să influențeze/prevină/schimbe anumite comportamente la copii:

1. **Regula trebuie să spună unui copil ce are de făcut.** Regulile trebuie să fie afirmative și nu formulate sub formă de interdicții. Noi suntem foarte socializați cu modelul de genul NU..., nu țipa, nu alerga, nu lovi, etc. De obicei toate regulile noastre încep cu NU. Dar din aceste reguli nu se înțelege ce are exact copilul de făcut. Faptul că un copil știe ce nu trebuie să facă, acest lucru nu-i dă alternativă a ceea ce el are de făcut. Mai mult decât atât, sunt studii în neuroștiințe care arată clar că există o abilitate a copilului mic la nivel cerebral de a înțelege foarte bine verbele asociate imaginilor. Respectiv, o afirmație care începe cu *NU*, în contextul regulei de: *Nu alerga*, copilul nu are o imagine cu care ar putea să o asocieze! Dimpotrivă, în cazul regulei *Nu alerga*, copilul are imagine pentru ce? Pentru a alerga! Dacă creierul copilului nu poate citi cuvântul *NU*, din cauza imposibilității de a genera o imagine vizuală pentru acest cuvânt, prin urmare creierul va genera imagini vizuale pentru restul din ceea ce rămâne în propoziție. Deci, care este mesajul pe care îl transmite când spun: *Nu vorbi urât! Nu țipa! Nu alerga?* Ce rămâne? *Aleargă, vorbește urât, țipă*, etc. Exact ce fac copiii noștri, contrariul!

Recomandare: În acest context, vom formula regula în felul următor: acasă/în centru noi folosim cuvinte bune/frumoase, când intrăm ne salutăm, spunem te rog frumos și mulțumesc, etc. Deci, dacă ne dorim ca copilul să nu vorbească urât, ar trebui să-i spunem ce cuvinte, ce ton să folosească atunci când este în casă/centru. Cu alte cuvinte, regulile corecte și eficiente ne spun ce avem de făcut, cum să facem un lucru sau altul și nicidecum ceea ce ne este interzis.

2. **O regula trebuie să fie pusă de adult în funcție de obiectivul pe care îl are, sau de ceea ce vrea să schimbe la copilul său.** Cu alte cuvinte, adultul se gândește care sunt acele comportamente pe care vrea să le vadă mai des la copil, sau de care vrea să scape, și anume pentru acele lucruri va stabili reguli. Elaborarea lor va fi prioritizată în funcție de nevoia, dorința sau gravitatea comportamentelor pe care le au copiii, și anume acele comportamente adultul le transformă în reguli.

Recomandare: Dacă adultul vrea ca copilul să învețe să fie respectuos, acesta va pune niște reguli care îi învață pe toți că după ce primim ceva spunem: *mulțumesc*, sau atunci când vrem să cerem ceva spunem: *te rog*, sau în momentul în care primim un compliment sau cadou facem la rândul nostru un compliment sau un cadou.

3. **Nicio lege/regulă nu funcționează dacă nu-i sunt cunoscute consecințele.** Nicio lege/regulă care reglementează orice comportament uman nu funcționează în momentul în care cetățeanul nu știe ce se întâmplă dacă acea lege nu va fi respectată, sau va fi încălcată. Deci, un alt aspect foarte important dincolo de faptul că adultul trebuie să le formuleze afirmativ, este partea legată de consecințe. Ca și legile unei țări, ajungem să le respectăm sau să le ignorăm dacă învățăm prin experiență că atunci când respectăm legea sau o încălcăm, urmează niște consecințe. Dacă nu se întâmplă nimic, legea, își pierde din actualitate și nimeni n-o va mai respecta. La fel și cu regula: ca aceasta să funcționeze într-un context de familie sau oricare altul, membrii acelei familii, sau acelu context, în special copiii, ar trebui să știe ce se întâmplă dacă se respectă regula și ce se întâmplă dacă este încălcată. Iar aceste consecințe trebuie comunicate încă de la început, încă din momentul în care sunt stabilite împreună cu copiii.

De asemenea, este important ca cel puțin în procesul de învățare a respectării regulii copiii să fie recompensați, apreciați, de către adult printr-un cuvânt bun, zâmbet, îmbrățișare, un gest de afecțiune, sau orice alt gest de genul: *sunt mândră de tine, bravo, superb!* ca copilul să vadă că efortul și străduința lui nu este în zadar. În același timp încălcarea regulii trebuie să fie sancționată prin lucruri pe care copilul să le cunoască de dinainte. Este incorect și nedrept ca copilul să afle post factum ce i se va întâmpla dacă încalcă

o regulă. Dar, dacă copilul știe dinainte, atunci încălcând sau respectând o regulă, alege automat și consecința pozitivă sau negativă a acelei reguli.

Recomandare: Dacă copilul a vorbit urât, când îl întrebăm care este regula noastră legată de cuvintele urâte, îi spunem: *Noi aici (în familie/centru), folosim doar cuvinte frumoase. Ce am stabilit că se întâmplă când folosim cuvinte urâte? Păi trebuie să spunem 2 lucruri bune pentru fiecare cuvânt urât pe care l-am folosit. Deci, pentru că l-ai înjurat pe Vasilică, hai să ne gândim împreună, eu o să te ajut dacă tu n-o să poți, să găsim 2 lucruri drăguțe/bune care îți plac la copilul pe care tocmai l-ai înjurat.* Dar este foarte important ca adultul să-și aloce timp și resurse (răbdare, toleranță, umor) pentru acest lucru, altfel procesul de învățare nu va putea avea loc. Modul în care adultul se poartă sau reacționează este ceea ce face ca regula pusă de acesta să fie respectată sau nu. Dacă adultul nu face nimic, nici copiii nu le vor respecta. Prin repetare, la un moment dat acestea tind să devină automatizate. Nouă ca adulți de exemplu, nu trebuie nimeni să ne reamintească să ne salutăm când intrăm într-un spațiu nou, o facem automat. Asta este regula oricărui comportament care se repetă: astăzi copilul face pentru că i se spune, mâine face pentru că i se spune, până când la un moment dat va acționa autonom pe cont propriu.

4. Din acest criteriu, înțelegem importanța în a avea **un număr mic de reguli** pentru că dacă sunt puține, adultul le poate monitoriza și poate să facă și partea de implementare a consecinței pozitive sau negative (în funcție dacă regula a fost respectată sau încălcată). Doar așa ajung copiii să respecte regulile. În momentul în care adultul stabilește 7-10 reguli, câte resurse va avea el să fie atent la ele, pentru că, după cum s-a specificat mai sus, dacă o regulă nu este monitorizată, adultul n-o să poată să-și dea seama dacă copilul a respectat-o sau nu. Astfel, copilul poate învăța că respectiva regulă nu are valoare. Așa cum timpul este o resursă limitată pentru fiecare, la început vor fi stabilite 2-3 reguli, vor fi exersate până când ele devin proprii, firești, automate după care vor fi stabilite alte și alte reguli.
5. O regulă este un **proces viu și dinamic**, un instrument flexibil care se schimbă pe măsură ce copilul crește sau realitatea din familie/centrul/context se modifică. Dacă copilul învață repede regulile, atunci ele nu-și au rolul, sunt tăiate de pe listă. Regula spălatului pe dinți de la 2-3 anișori nu-și mai are rostul la 10 ani. Deci, ar trebui ca la momentul respectiv comportamentul de spălat pe dinți să fie bifat demult, iar la 10 ani adultul să pună regula ordinii din cameră sau a timpului de stat la calculator.
6. Minteă adultului consideră ca o dată ce a negociat regulile, ele sunt în mintea copiilor pentru totdeauna, ei le știu, nu le uita, chiar dacă sunt puține. Lucrurile rareori se

întâmplă astfel, și este foarte util să le avem la îndemâna undeva scrise și afișate: pe ușa frigiderului, ușa camerei, pe un spațiu vizibil din casă/centru. Doar pentru că le-am spus verbal, nu este garantată memorarea lor automată. Astfel, atunci când facem monitorizarea regulilor și când vrem să punctăm sau să stabilim o consecință negativă pentru respectiva regulă, nu trebuie să mai spunem ceva, ci doar să arătăm, și copilul va ști, mai ales dacă facem exercițiul ăsta de câteva ori. Dacă avem mai mulți copii, nu trebuie să accentuăm sau să individualizăm încălcarea regulii, pentru că atunci toată situația se va transforma într-un context de pedeapsa și de abuz emoțional și este important să rămânem într-un context de disciplinare pozitivă.

Recomandare: Important ca copii să fie sprijiniți în procesul de învățare a regulii, iar atunci când încă le încalcă, adultul să spună: *Vasilică n-a reușit să învețe regula, el încă are nevoie de ajutor să învețe regulile casei/centrului nostru*, cu un ton calm și liniștit și cu o atitudine binevoitoare. Adultul nu va spune: *Vasilică este un tupeist și un obraznic care nu vrea să respecte regula*.

7. Nu în ultimul rând, este important ca adultul să dezvolte copilului **limbajul responsabilității**.

Recomandare: Atunci când a fost stabilită regula și consecința, adultul îi spune copilului: *Când ai ales să încalci regula, ai ales să suporti și consecința. Nu te pedepsesc eu pentru că vreau eu, sau pentru că m-am enervat, sau că așa am spus eu, pentru că sunt șefa, ci este un lucru de alegere personală, și de consecință logică. Dacă tu ai ales să încalci regula, ai ales să suporti și consecința!*

2.2.2 Nevoia copilului de a-și proteja drepturile

Despre impactul limitelor/granițelor asupra sănătății relaționale s-a cercetat foarte mult de-a lungul timpului, suficient de mult încât acest subiect să nu cadă doar sub incidența cercetărilor din zona de psihologie, ci să devină și un subiect de interes pentru zona drepturilor omului. În momentul de față când vorbim despre spațiul personal, opinie, participare, a ne face vocea auzită, a avea nevoile împlinite, toate aceste aspecte beneficiază la acest moment și de o reglementare din perspectivă civică, iar acest lucru este valabil inclusiv când vine vorba despre copii. Importanța Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, document, care încearcă să se asigure că și la nivelul fiecărei legislații naționale acestea sunt respectate în toate mediile de funcționare ale copilului: în familie, în instituții de protecție, instituții educaționale, în domeniul sănătății, astfel încât oricând orice copil să fie protejat împotriva oricărei forme de violență și abuz. În continuare vom aborda subiectul limitelor, dar nu modul în care adultul pune limite copilului

(acest subiect a fost abordat anterior), ci dimpotrivă, modul în care adultul îl învață pe copil să pună el limite celor din jur, inclusiv adulților importanți din viață.

Copii fiind, de cele mai multe ori adultul încearcă să-i înconjoare cu toată protecția și siguranța de care au nevoie, totuși acesta nu le poate fi alături în orice clipă. Și tocmai de aceea este extrem de important ca în momentul în care adultul își propune obiective de dezvoltare sănătoase pentru copil, să aibă în vedere și echiparea lui cu acele abilități și competențe care să-l ajute să recunoască, să identifice situații, contexte, relații cu potențial abuziv. Să recunoască situații în care drepturile lui ar putea fi încălcate iar siguranța lui ar putea fi pusă la risc, situații în care copilul să poată să spună NU, să poată să spună STOP, situații din care să poată ieși, în care să poată să confrunte fără să se simtă ulterior vinovat, și în care să reușească să-și protejeze integritatea emoțională și fizică.

În cartea lui Janet Woititz „*Mai bun decât părinții tăi*”, sunt menționate următoarele drepturi pe care le vom detalia mai jos: la propriile păreri, sentimente, posesiuni/proprietate personală, la spațiul personal și dreptul la trup/corp, la protecția corpului.

- 1. Dreptul copilului la propriile păreri, vocea copilului** – aceste drepturi legate de nevoia de a pune granițe și limite nu sunt doar ale adulților, ci ale ființelor umane indiferent de vârsta acestora. Este foarte important să-i învățăm pe copii să lupte pentru aceste granițe și să învețe încet, încet să le stabilească. Adultului s-ar putea să-i fie dificil să facă acest lucru, pentru că și acesta la rândul lui a crescut într-un context abuziv în care nimeni nu l-a învățat cum să pună limite apărându-și astfel drepturile. Nu s-a obișnuit până acum ca copiii să fie consultați în momentul în care sunt luate decizii importante și sănătoase pentru ei, pentru că adultul știe mai bine ce-i trebuie copilului. Și într-adevăr, adultului îi revine responsabilitatea de a lua cele mai corecte și sănătoase decizii pentru copil. În același timp este extrem de important să vorbim cu copilul și să încercăm să le obținem propria părere și propria perspectivă asupra acestor decizii. Atunci când copilul este informat și implicat în procesul de luare a deciziilor care îl privesc, cresc șansele că va colabora mult mai bine ulterior în implementarea lor, iar pe de altă parte ne și asigurăm că le dezvoltăm gândirea critică și că îi echipăm cu acel tip de analiză cognitivă și emoțională care să le permită ulterior să ia decizii corecte și responsabile pe cont propriu, într-o manieră autonomă inclusiv atunci când adultul nu este alături. A-l încuraja pe copil, sau a-i permite să aibă opinii personale în legătură cu orice din ceea ce se întâmplă în jurul lui este un exercițiu foarte sănătos și bun, de care de obicei adultul se sperie pentru că, deseori, acesta crede că a asculta opinia copilului presupune în mod automat a decide/face cum vrea el. Multe lucruri pe care copiii le cred și le spun

despre ceea ce se întâmplă în viața lor sunt imature și imposibile, și aici adultului îi revine rolul de a interveni și de a pune noi limite, explicând cu argumente și cu blândețe de ce acea opinie, informație nu poate deveni automat alegere și comportament. Dar, însăși faptul că sunt auzite opiniile și adultul are astfel ocazia să descopere ce se întâmplă în mintea copilului este un proces important. În același timp adultul poate să-i furnizeze contraargumente în condițiile în care convingerile copilului nu sunt corecte sau sănătoase, ajutându-l în același timp să-și dezvolte aceste abilități de gândire critică care să-i dea încrederea că va putea verbaliza, va putea exprima opinii cu privire la deciziile pe care îl privesc.

- 2. Dreptul copilului la propriile sentimente** – Al doilea exemplu invocat de Janet Woititz când este vorba despre limite și granițe sănătoase – este dreptul fiecărei ființe umane de a simți orice este de simțit într-o situație concretă de viață. Și aici adultului iarăși îi poate fi destul de greu să accepte că copiii ar putea simți în diverse situații de viață emoții uneori grele, sau uneori ele pot fi grele și complicate chiar în relație cu adulții din preajma lor. Copiii, identic ca și adulții pot simți furie, dezamăgire, neliniște, tristețe, frică, îndoială, etc. Deseori, în astfel de situații, acesta vine către copil (cu cele mai bune intenții desigur) dar cu mesaje care le diminuează sau chiar interzic aceste trăiri: *tu ești mic n-ai de ce să fii trist, n-ai dreptul să fii furios, n-are de ce să-ți fie frică în această situație*. Desigur adultul încearcă să protejeze copilul, să-l ajute să se simtă bine, în același timp însă, el transmite mesajul că ceva este în neregulă cu felul în care copilul simte. Iar în momentul în care copiii primesc această informație, vor avea 2 căi de acțiune: fie vor începe să nu mai aibă încredere în felul în care ei simt, vor începe să reprime și să preia într-o formă necritică și automată din modul adultului de a simți în diferite situații de viață. Acest lucru presupune că, copiii se vor deconecta de nevoile lor reale, și vor fi extrem de nesiguri de felul în care se simt în tot felul de situații. A doua cale de acțiune, poate fi aceea de a exploda, de a intensifica aceste emoții la maxim, tocmai din dorința de a-l convinge pe adult de dreptatea lor emoțională, de autenticitatea felului în care se simt în situația respectivă. Însă o vor face într-o intensitate emoțională sporită, emoțiile lor vor fi și mai puternice, uneori chiar copleșitoare. În cazul în care aceste emoții puternice nu se vor putea exterioriza, corpul le-ar putea prelua și transforma în afecțiuni fizice (prin acel proces numit somatizare – care este modalitatea creierului de a transforma o trăire emoțională nevalidată, nediscutată și nesoluționată, într-o afecțiune a corpului). Respectiv, este foarte important ca în momentele în care copii au o reacție emoțională în raport cu orice li se întâmplă, adultul să valideze acea reacție emoțională, să numească emoția pe care ei o trăiesc în momentul

respectiv și după caz să încerce să afle cât mai multe informații de la ei pentru a găsi o soluție.

- 3. Dreptul copilului la propriile posesiuni/la proprietate personală** – Tot din zona drepturilor și a granițelor/limitelor este important să menționăm și ceea ce ține de obiectele personale ale copiilor sau posesiunile acestora. Cu siguranță ne dorim copii generoși, care să-și împartă lucrurile sau jucăriile cu ceilalți. Pe de alta parte, dacă ne gândim la generozitate ca la o valoare care este adesea însoțită de compasiune și empatie, atunci nu prea o putem impune cu forța. Iar dacă ne dorim ca un copil să ajungă să adopte această valoare a generozității în comportamentul său, el va trebui să fie asigurat că îi este respectat acest drept asupra obiectelor personale și că singur va decide cum, cu cine și pentru cât timp va împărți sau nu propriile lucruri. Abia când copilul va avea certitudinea că are toată puterea de a decide în situația respectivă, va ajunge să aleagă să împartă. Acest lucru însă se va întâmpla abia după ce le respectăm această graniță/drept pe care-l au. Și pentru a vedea cât este de important acest lucru, am putea să ne gândim cum ar fi dacă la locul nostru de muncă am avea ca regulă organizațională că este un semn de generozitate ca toată lumea să împartă obiecte personale (ceasurile, poșetele sau telefoanele mobile) oricând, oricărui coleg. Deci, dacă cineva ne-ar presa să fim generoși cu lucrurile personale, cel mai des răspunsul nostru emoțional ar fi unul negativ.
- 4. Dreptul copilului la spațiul personal** – Lucrurile stau la fel când vine vorba și despre spațiul copilului. Și aici nu ne referim neapărat la camera copilului, uneori copii nu au propriile camere sau mai mulți copii împart aceeași cameră. Dar este important ca în spațiul respectiv să ne asigurăm că fiecare copil are un loc pe care îl poate numi al său, în care să știe că se poate retrage ori de câte ori are nevoie să se liniștească, să cugete, să se gândească, să ia o decizie importantă pentru sine, să se odihnească, să se relaxeze, să practice o activitate preferată, etc. E important copilul să știe că în acel spațiu orice altă persoană va intra doar dacă copilul va permite acest lucru. A respecta spațiul în care copilul își pune obiectele personale sau își practică un hobby, își face activitățile preferate, este un semn de respect față de personalitatea copilului. Deseori, adultul consideră că a respecta acel spațiu personal înseamnă că încurajează ca copilul să aibă secrete față de acesta. Dimpotrivă, prin aceasta transmitem copilului mesajul că a avea un astfel de spațiu (care e și unul al intimității), este bine și sănătos iar a ști cum să și-l apere este o abilitate extrem de protectivă de care are nevoie pentru funcționarea sănătoasă ulterioară în orice relație (care ar putea fi abuzivă la un moment dat).

5. **Dreptul copilului la trup/corp, la protecția corpului** – Nu în ultimul rând este important să menționăm și despre dreptul copilului de a-și proteja propriul corp. Este vorba despre limitele pe care îi învățăm pe copiii de la vârsta de 2-3 anișori atunci când aceștia își autonomizează rutinele de folosire a toaletei. O perioadă bună de timp aceștia încă au nevoie de ajutorul adultului când vine vorba de a folosi toaleta, de a-și igieniza corpul, de a-l spăla. În același timp, un copil de la 3-4 anișori în sus va începe ușor, ușor să crească cu mesajele sănătoase legate de faptul că adultul încă îl ajută cu toaleta și cu igienizarea corpului dar va mai face acest lucru doar atâta vreme cât el copilul are nevoie, până când va reuși să se descurce singur, pentru că, corpul lui este doar al lui și el va decide singur cine îl atinge și cum anume îl atinge. De la această vârstă este important să educăm copiii cu privire la limite și granițe sănătoase legate de atingerile corporale. Ținând cont de faptul că vor funcționa mai mult dincolo de ușa casei, în medii precum grădinița, loc de joacă, grupuri de prieteni, și dacă s-ar întâlni cu astfel de comportamente nepotrivite în care spațiul lor personal, intimitatea lor ar fi atacată, ar fi pusă la risc de tentativele și de comportamentele celor din jur, ei să poată să recunoască astfel de situații și să poată să spună STOP altor copii sau adulților. De asemenea, când adultul dă buzna peste copilul lor și peste corpul lor cu presiunea de a-l îmbrățișa sau de a se lăsa îmbrățișat, pupat de tot felul de rude, vecini, prieteni, și îi cerem să facă acest lucru din considerente legate mai degrabă de comportament social și de politețe, fără să respectăm dreptul lui de a spune NU, în aceste momente copilul va trage concluzia că a pune aceste limite este lipsă de politețe.

Dacă copilul nu va exersa aceste limite în raport cu adultul din apropierea lui, în familie sau în raport cu rudele din cadrul unei familii extinse, nu va reuși să facă asta nici în raport cu colegii la școală, nici în raport cu alți adulți cunoscuți sau necunoscuți care s-ar putea să nu aibă întotdeauna cele mai bune intenții. Astfel, este extrem de important să le transmitem copiilor acest mesaj, că spațiul lor intim, corpul lor este doar al lor și ei vor decide care sunt granițele și care e diferența dintre un comportament sănătos, politicos, și unul intruziv care forțează o astfel de graniță.

În școlaritate avem una dintre primele mari provocări în a-i învăța pe copii să impună toate limitele care au fost exersate până acum, în relație cu alți copii, pentru că în această perioadă este des întâlnit fenomenul de bullying în școală. Este important să învețe în relația cu adultul că a pune granițe, limite, este bine și dacă o relație este suficient de sănătoasă și consistentă, ea nu se va pierde doar pentru că cineva a pus o limită. În aceste relații de prietenie care se consolidează în perioada școlarității, copiii trebuie învățați să pună aceste limite, să manifeste acea abilitate de a spune NU, STOP. Această limită

este important să învețe s-o pună în relații și în situații în care sunt implicate persoane importante pentru copil: cadre didactice, sau alți adulți, cărora să le spună NU fără să le fie teamă că-i vor supăra, că-i vom dezamăgi, că vor pierde relația respectivă.

Asertivitatea copilului începe de la un set de abilități de comunicare mai degrabă non-verbale: un corp bine așezat pe picioare, un spate drept, umeri echilibrați, un copil asertiv va privi în ochi, va vorbi cu voce clară și amplă, va folosi cuvinte din zona limitelor și a granițelor: *NU vreau, STOP, Oprește-te! asta nu e ok pentru mine, nu este ok ce se întâmplă acum, nu este în regulă că te porți astfel*. Va transmite acest mesaj non-verbal de echilibru de putere și de încredere care îi ține la distanță pe copii cu comportamente de bullying.

De asemenea, este foarte important să-i învățăm pe copii la această vârstă școlară să ceară ajutor, să semnalizeze când sunt într-o situație de dificultate, și adultul să le poată oferi acest ajutor, fără să-i judece sau eticheteze că sunt pârâcioși. Este o practică foarte toxică, care e bine să fie eliminată tocmai pentru a le restitui copiilor încrederea în faptul că atunci când nu se descurcă în relațiile cu egalii lor, adulții vor fi acolo și vor interveni echilibrat ajutându-i să funcționeze încet, încet social într-o manieră sănătoasă în care nevoile tuturor să fie respectate și drepturile nimănui să nu fie încălcate.

Așadar, aceasta este o vârstă extrem de puternică în care adultul își dă seama în ce măsură a reușit până acum fie să-i învețe pe copii să pună limite, fie să respecte și să încurajeze maniera naturală prin care copiii pun limite adultului. În vârsta școlarității se va vedea acest lucru în modul în care copiii se vor descurca în relațiile sociale cu grupul de prieteni, cât vor reuși cu diplomatie, încredere, asertivitate să spună NU, să spună STOP, să manifeste asertiv aceste limite fără teama că vor răni, fără să devină agresivi, fără frică că vor pierde relații. Iată de ce este foarte important să ne gândim la abilitatea copilului de a pune limite ca la o echipare a lui cu tot felul de competențe, comportamente, strategii, instrumente care să-l ajute să rămână în siguranță în mediile sociale largi dar și în comunități restrânse, cum sunt găștile de prieteni sau relațiile de prietenie.

2.2.3 Disciplinarea violentă și efectele pedepsei

„Bătaia este ruptă din rai”, „unde dă mama acolo crește”- înțelepciune populară care este extrem de disfuncțională. Din nefericire, am moștenit o cultură parentală în care disciplinarea violentă a copilului este o normalitate. În realitate, cu bătaia nu doar că nu se rezolvă problema, (sau cel puțin considerăm ca o rezolvăm pe moment), dar de fapt ceea ce învață copilul este fie un model de agresivitate pe care îl va aplica în momentul în care se va confrunța cu o situație similară, fie îl vom transforma pe copil într-o victimă

cu toate riscurile asociate statutului de victimă – stimă de sine scăzută, neîncredere în sine, probleme de sănătate mintală la vârsta adultă, etc.

Educația parentală pozitivă este acea formă de educație în care în prim plan este pusă nevoia copilului și abia apoi nevoia adultului. Mulți adulți în momentul în care educă copii se gândesc la ei personal: vreau un copil care să mă facă mândru, care să mă asculte, care să-mi asculte regulile. Dar toate aceste lucruri sunt despre adult, nu despre copil. În mică măsură adultul se gândește că vrea să educe un copil care să fie fericit, sănătos, care să poată face alegeri bune, să fie pe cont propriu, să-i fie lui bine. Și în mică măsură adultul se întrebă ce face el ca adult ca lucrurile să se întâmple pentru copil. Educația pozitivă nu este despre adult, este despre copil și nevoile lui. Și când adultul înțelege că educă copilul pentru copil nu pentru adult, va învăța să aleagă acele lucruri care să-i facă bine copilului, care să-i răspundă nevoilor copilului nu nevoilor adultului. Acest lucru presupune ca adultul să fie suportiv, cald, tolerant, să-i fie alături mai ales când acesta este în dificultate sau a comis o greșeală, pentru că anume în acele momente copilul are cea mai mare nevoie de adult. Și acest lucru nu înseamnă răsfăț cu suport, faptul că este ajutat de adult să învețe acele lucruri care o să-l țină departe de cea greșeală sau dificultate.

Disciplinarea violentă – sunt toate acele măsuri de educare care produc o afectare a dezvoltării copilului. Sursa majoră a violenței este bătaia – ca practică disciplinară. Pedepsele de natură fizică sunt foarte comun utilizate, mulți adulți consideră că a fi violent cu copilul este doar atunci când se lasă urme pe corpul acestuia – vânătăi, sânge, suferință fizică, respectiv cele care nu intră în această categorie sunt normale și acceptabile (tras de ureche, păr, o palmă la fund, pedepsirea în colțul camerei etc). De asemenea, pe lângă violența fizică, este foarte prezentă și violența verbală: prostule, idiotule, nu ești bun de nimic, etc. umilirea, jignirea copilului, poreclirea, atât acasă cât și în public. Toate acestea au efecte negative asupra lui atât pe plan emoțional, fizic cât și social. Partea și mai tristă este că copiii ajung să gândească același lucru: *când adultul/mama îmi dă o palmă la fund nu înseamnă că e violentă cu mine, înseamnă că eu am făcut ceva ca să merit lucrul acesta, că este ceva normal ce face orice adult atunci când copilul nu este ascultător*. Respectiv ceea ce învață copiii de mici este că mâna care îl mângâie poate oricând să-l trosnească și asta este ceva normal. Este greu de scos din mintea adulților ideea ca violență înseamnă orice îl pune pe copil la risc fizic și suferință emoțională. Nimeni nu învață nimic bun din zona violenței. Din păcate, majoritatea dintre cei care lovesc copii cred cu tărie în valoarea pozitivă a bătaii, abuzându-i în numele educației și al iubirii. Dar absolut orice comportament agresiv provoacă durere, și nimeni niciodată nu poate face educație prin durere, umilință sau înjosire.

Diferența dintre pedeapsă și consecință este faptul că pedeapsa vine neașteptat, cu multă intensitate emoțională, reprezintă/reflectă nervii adultului și care nu întotdeauna are legătură cu fapta. Atunci când vorbim despre consecințe însă, ne referim la acel cadru de învățare care este determinat de reguli și consecințele încălcării lor. Sunt puse de adult, anunțate, explicate clar și negociate cu copilul, ajustate vârstei și direct proporționale cu ceea ce-a făcut.

Exemplu: Am stabilit clar regula: cu creioanele scriem doar pe foi. Dacă ai colorat peretele, acum urmează să ștergi cu buretele și cu apă tot ceea ce-ai desenat. Și voi sta împreună cu copilul și vom spăla împreună peretele.

Efectele pedepsei – ceea ce face pedeapsa când este utilizată în relație cu un copil, și aici nu ne referim doar la cea corporală, inclusiv când este vorba de un ton ridicat, mimica feței, copiii sunt niște cititori de comportament nonverbal foarte buni, deseori își dau seama că ceva s-a întâmplat înainte ca adultul să reușească să spună ceva, ei deja înțeleg că reacția lor este una de pedeapsă. Iar pedeapsa nu face nimic altceva decât să-i pregătească pe cei mai mulți dintre copii să ascundă mult mai bine dificultățile sau problemele pe care le au, să-i facă mai buni strategii și mai buni planificatori când vine vorba de a gestiona situațiile respective. Iar în funcție de așteptările adultului de la copil: greșeala comportamentală variază de la faptul că nu și-a făcut patul dimineața până la note mici, lipsă de respect (o etichetă în care toata lumea pune tot ce vrea), lipsă de ajutor, de grijă față de cei mai mici, gene date peste cap, etc. Sunt foarte multe lucruri pe care un copil le face zilnic și care merită o pedeapsă, însă dacă adultul va avea permanent aceeași reacție, ceea ce învață copilul este să ascundă aceste lucruri cât mai bine de adult.

Minciuna care este în rândul școlărilor mici un fenomen extraordinar de frecvent, are în primul rând o funcție de protecție și de evitare a reacției din partea adultului. Copiii nu ne mint ca să ne facă rău, sau pentru că nu ne respectă, ei o fac ca să se protejeze, pentru că au avut cel puțin o experiență în viața lor când a spune adevărul a generat o pedeapsă sau alte lucruri negative. Dacă adultul îi spune copilului: *Mie îmi poți spune orice, orice ai face vino la mine și vom găsi o soluție împreună*, iar în momentul în care copilul vine la noi și ne spune iar soluția găsită împreună este una cu consecințe negative pentru copil, acesta se va dezamăgi și a doua oară nu va mai face la fel.

Un alt efect al pedepsei care este des întâlnit la copii, este conformarea oarbă. Avem copii pe care mulți ni-i dorim: cuminți, ascultători, care nu vor ieși din cuvântul adultului. De obicei acești copii au un anumit tip de temperament, ei sunt copii timizi, rușinoși, cuminți prin definiție pentru că temperamental sunt așa. Temperamentul este singura

variabilă înnăscută a personalității noastre, firea omului, sau ceea ce numim în limbaj comun modul nostru de a fi. O altă parte dintre copii prin definiție sunt mai deschiși, energici, dornici de lucruri noi, de explorare, de experimente, mai curioși, cu mai mult tupeu. Alții, dimpotrivă, mai retrași, închiși în ei, sunt copii care nu prea îi simțim nici prin casă, care atunci când sunt pedepsiți învață foarte repede frica. Ținând cont de faptul că oricum temperamentul îi predispune în a fi mai vigilenți și atenți la ce se întâmplă în jurul lor, și pentru că învață foarte repede frica în raport cu adultul, respectiv va învăța să se conformeze și să fie foarte ascultători. Acesta este un obiectiv atins pe termen scurt. Ce se întâmplă când acești copii cresc și ne dorim să devină adulți autonomi, responsabili, care să ia decizii bune, să se descurce, să se așeze la casa lor? Din păcate cuminenția și supușenia absolută nu se transformă peste noapte în spirit autonom, întreprinzător, în abilitatea de a lua decizii echilibrate, în capacitatea de a confrunta situațiile cu care nu sunt de acord. De obicei acești copii crescuteți astfel, devin victime sigure pe durata întregii lor vieți. Sunt foarte multe femei abuzate acasă de partenerii lor și foarte puține dintre ele fac ceva în acest sens, pentru că majoritatea au un istoric de abuz din partea unui adult în copilărie. Pentru ele a fi victimă agresivității unui adult este un lucru firesc de viață, și respectiv cine se revoltă împotriva unui lucru firesc de viață? Aceasta este o realitate cu care copilul a crescut, care i-a fost familiară, care a devenit normală și în legătură cu care consideră că o merită. Majoritatea copiilor care în momentul în care sunt crescuți cu violență de către un adult își vor spune: *am meritat ce mi s-a întâmplat, sunt și eu vinovat de lucrul care mi s-a întâmplat, eu am greșit de fapt, o merit pe deplin*. În mintea acestor copii nu există raționamentul care spune că *orice aș face ca și copil nimic nu justifică utilizarea violenței împotriva mea*.

O altă urmare a pedepsei este rebeliunea. Din cauza unui temperament deschis, curios, energic, explorator, cu inițiativă, unii copii nu vor sta cu mâinile în sân să se lase bătuți. Vor fi într-o primă fază planificatori foarte buni, vor minți bine ca să ascundă ceea ce fac, iar când vor fi prinși vor pune mâinile în șold și se vor certa, și nu vor recunoaște nicidecum. Se vor certa foarte tare, iar în adolescență vor fi foarte vocali chiar cu riscul de a fugi de acasă. Ei vor contesta tot timpul regulile, normele, vor pune la îndoială tot ce vine de la dult și vor face tot ceea ce vor.

Cu alte cuvinte, pedeapsa nu-i va disciplina pe copii și nici nu-i va transforma în ceea ce vrea adultul ca ei să fie. Cum se simte un copil când este agresat verbal sau fizic de către adult? Frică, resentimente, nevoie de răzbunare, jenă, frustrare, etc. Chiar dacă în spatele pedepsei se află nevoia de educație, educația niciodată nu se întâmplă în momentul în care simțim aceste emoții.

Cea mai ascunsă și dificilă parte în disciplinarea violentă este că, copilul învață foarte repede și de foarte mic că sursa iubirii și a violenței este aceeași. De unde ar trebui să vină iubire și protecție (adultul, mama, tata, sunt persoanele care ne protejează, ne apără și ne iubesc orice ar fi), din aceeași sursă vine și violența, furia, lipsa de toleranță. Iar această lecție copilul o duce cu el în toate celelalte contexte de viață: persoana care pe de o parte îi devine prieten foarte bun, dar de la care în același timp se poate aștepta la orice altceva din partea lui. Capitalul de încredere în celălalt este compromis și prima compromitere se face în aceste contexte, când copilul învață că cine îl iubește are același potențial de a-i face rău, de a aduce suferință în viața lui. Și acești copii ies pe ușa casei cu o atitudine plină de suspiciune și anxietate față de tot ce-ar putea să fie bun și pozitiv în jurul lor.

2.2.4 Ce pot face adulții când au accese de furie

De obicei adulții lovesc copiii pentru că asta este ceea ce li s-a întâmplat și lor, și fiind un lucru pe care l-au suferit îl învață foarte repede și le este destul de ușor să-l actualizeze din memoria emoțională și să-l folosească atunci când nu știu ce altceva să facă cu copilul. În al doilea rând, fac asta pentru că este extrem de permis la nivel social (plus întărite de proverbe de înțelepciune populară). În al treilea rând, pentru că în momentul în care un adult ajunge să lovească, de obicei probabil este cu propriile emoții la o intensitate destul de mare și nu prea știe cum să le facă față. Atunci când un adult/părinte este pe punctul să-și piardă răbdarea și să-și lovească copilul, la ce ar trebui să se gândească în primul rând?

Trei motive pentru care un adult/părinte ar trebui să-și țină nervii și ar trebui să nu ajungă să-și lovească copilul:

- Copilul este cea mai importantă ființă din viața unui adult și dacă către acea ființă mergem cu un mesaj de agresivitate, ce altceva ne poate motiva să avem un comportament corect?
- Când lovesc copilul e important să știu că acea lovitură nu-l va învăța alternativa corectă de comportament, îl pedepsesc pentru că a greșit cu ceva, dar lovindu-l nu-l învăț să-și rezolve greșeala ci îi modelez un comportament similar, îl transformă pe copilul meu într-un potențial agresor sau victimă.
- Respectiv, este cazul să mă întreb: ce rezolv cu asta și ce-l învăț pe copil în acest moment. Ce vede copilul meu în mine când ridic palma asupra lui ?

Ce poate face un adult în astfel de situație? Este greu ca adulții să ne ținem gura închisă și mâinile pe lângă noi, ceea ce ne-am dori să se întâmple când simțim furie. Și până un adult învață lucrurile astea, ceea ce se recomandă acestora este să plece de acolo de unde sunt, până vor învăța să-și țină gura închisă cât sunt furioși.

Deci primul pas este să plece de lângă copil, pentru că foarte mulți în acele momente de furie spun lucruri nepotrivite și fac comportamente abuzive. Specialiștii ne învață că este important să plecăm din locul unde apare furia. Când se întâmplă ceva într-o relație adult-copil, simplul fapt că văd copilul care a greșit, asta mă deranjează, mă face să se înfierbânte sângele, și atunci, ca adult, pentru a mă liniști trebuie să fac un pas înapoi și să ies din situație. Este primul lucru care e important să-l învețe un adult. Multora le este greu să facă asta pentru că îl asociază cu o renunțare, cu faptul că cedează în fața copilului dacă vor ieși din situație. De fapt acest lucru nu înseamnă decât că adultul își dă un pic de timp pentru a se liniști, a se potoli și pentru a-și da sieși voie să revină în situație cu o vorbă bună și mâinile lângă corp. Acesta este momentul când adultul este pregătit să rezolve o situație, nu să genereze o nouă problemă. Când adultul lovește sau spune ceva nepotrivit pentru că este furios, nu face nimic altceva decât să escaladeze conflictul și să genereze un altul.

În momentul în care adultul învață să facă acest lucru, și copilul va învăța la fel, când este furios să-și ia pauza, să se retragă în timp de liniștire, astfel să-și aplice singur strategia de control emoțional, și amândoi apoi revin la o stare mai calmă în care pot discuta și negocia problema care a generat situația respectivă.

Ce soluții au părinții pentru a se corecta dacă au fost violenți?

Categoriile de adulți și emoțiile resimțite de aceștia după ce au pedepsit copiii (țipat, etichetat, lovit) sunt diverse: sunt adulți care se simt rușinați, jenați, frustrați, că au ridicat palma, că și-au permis astfel de lucruri față de copil, le mărturisesc și vorbesc despre asta ulterior într-un moment de liniște, când episodul a trecut, când lucrurile s-au calmat. Dar sunt și adulți care nu au astfel de trăiri emoționale: de regret și părere de rău după ce au pedepsit copiii, dimpotrivă, după ce lovesc copilul ei experimentează o gamă de emoții pozitive pentru că apreciază pozitiv valoarea bății și a criticii în viața și educația copiilor. Acești adulți cred în valoarea bății, ei pedepsesc copilul nu pentru că s-au enervat, sau pentru că n-au știut ce altceva să facă, ci ei aleg deliberat și rațional această metodă educațională cu copilul. Din păcate acești părinți nu doresc să se implice în programe de educație parentală, iar când vin în sesiuni sunt foarte revendicativi, vocali, protestează mult, impun părerea sau lucrurile care trebuie să se întâmple altora.

Pentru acei adulți însă care realizează că au depășit niște limite și vor să-și corecteze comportamentul:

- Un prim pas pe care poate să-l facă un adult este să-și propună acest lucru: în primul rând să conștientizeze că violența este distrugătoare și chiar interzisă prin lege;
- Apoi să facă schimbări la nivelul mentalității, să înțeleagă și să accepte că bătaia este o metodă abuzivă care produce doar suferință și durere, iar prin suferință nu se poate face educație;
- După ce acceptă că este o metodă inacceptabilă și abuzivă în raport cu copilul, să meargă și să recunoască acest fapt, apoi să-și ceară iertare de la copil;
- Dacă nu se descurcă, să apeleze după ajutor, să frecventeze programe de educație parentală unde părinții învață nu doar că bătaia este disfuncțională, dar și ce altceva ar putea să folosească în locul bătăii.

2.3 Secvențe de program dezvoltat și implementat cu suportul Asociației Obștești PRODOCS

Părinții copiilor care se află în plasament temporar sau membrii familiei extinse, care pot fi o resursa pentru copii, la fel și familiile în care poate fi reintegrat copilul post-plasament parcurg un program de formare. Acesta este organizat și implementat în 6 ședințe/ateliere de lucru în cadrul unui program de dezvoltare a abilităților parentale și cuprinde următoarele subiecte:

- **conștientizarea particularităților de vârstă ale copilului**, se poate realiza prin conștientizarea de către părinți/ îngrijitori a etapelor de dezvoltare a copilului și caracteristicile acestora; inclusiv perioadele de criză la diferite etape și cu strategiile de educare pe care trebuie să le adopte adulții în legătură cu copiii la diferite vârste;
- **cunoașterea nevoilor copilului poate fi realizată prin** cunoașterea nevoilor de bază ale copiilor, respectarea lor și dezvoltarea comportamentelor de răspuns; însușirea modurilor de a răspunde la nevoile copiilor;
- **cunoașterea modalităților de disciplinare pozitivă a copiilor poate fi realizată prin** cunoașterea tehnicilor sau metodelor de modificare a comportamentului copilului din perspectiva disciplinării pozitive, ce presupune: concentrarea pe

comportamentele pozitive ale copilului; stabilirea și impunerea regulilor în comportamentul copilului; stabilirea limitelor și monitorizarea comportamentelor;

- **dezvoltarea abilități de autonomie personală a copilului** se realizează prin cunoașterea intereselor și alegerilor copilului; ghidarea în realizarea alegerilor asumate, etc;
- **abilități de comunicare constructivă adult-copil/adolescent** poate fi realizată prin cunoașterea strategiilor de soluționare a conflictelor, exersarea deprinderilor de comunicare constructivă, deprinderilor de a conlucra, de a colabora și a negocia..;
- **recunoașterea și depășirea situațiilor problemă** poate fi realizată prin cunoașterea cauzelor ce generează probleme și disensiuni; determinarea resurselor personale, informaționale și relaționale ce pot contribui la soluționarea problemei.

Aceste abilități odată învățate contribuie la pregătirea părinților pentru a sprijini o dezvoltare armonioasă a copilului, pregătirea lui pentru un trai independent în comunitate. Pentru fiecare domeniu s-ar dezvoltat subiecte specifice, ce pot constitui baza unui program de abilitare parentală. Abilitățile nominalizate sunt realizate prin parcurgerea programului cu următoarele părți și tematici:

Tematici propuse pentru realizarea activităților de formare realizate cu copiii

	Subiecte
<p>Conștientizarea particularităților de vârstă ale copilului (conștientizarea de către părinți/ îngrijitori a etapelor de dezvoltare a copilului și caracteristicile acestora; inclusiv perioadele de criză la diferite etape și cu strategiile de educare pe care trebuie să le adopte adulții în legătură cu copiii la diferite vârste).</p>	<p>Dezvoltarea copilului Specificul fiecărei vârste Crisele de vârstă Cum se manifestă Cum reacționează adultul ca aceste crize să contribuie la dezvoltare și nu la apariția problemei de relaționare</p>
<p>Cunoașterea nevoilor copilului (cunoașterea nevoilor de bază ale copiilor, respectarea lor și dezvoltarea comportamentelor de răspuns; însușirea modelurilor de a răspunde la nevoile copiilor).</p>	<p>Nevoile de bază la fiecare etapă de vârstă Modalități de răspuns la nevoi</p>

<p>Cunoașterea modalităților de disciplinare pozitivă a copiilor</p> <p>(cunoașterea tehnicilor sau a metodelor de modificare a comportamentului copilului din perspectiva disciplinării pozitive, ce presupune: concentrarea pe comportamentele pozitive ale copilului; stabilirea și impunerea regulilor în comportamentul copilului; stabilirea limitelor și monitorizarea comportamentelor).</p>	<p>Diferența dintre disciplină și pedeapsă;</p> <p>Etapele disciplinării;</p> <p>Stabilirea de reguli, limite și consecințe concrete;</p> <p>Acordarea de recompense prin laude și încurajare</p>
<p>Dezvoltarea abilități de autonomie personală a copilului (cunoașterea intereselor și alegerilor copilului; ghidarea în realizarea alegerilor asumate, etc)</p>	<p>Realizarea sarcinilor de către copii: vârsta potrivită.</p> <p>Interesele și alegerile copilului</p> <p>Ghidarea cu blândețe a copilului și adolescentului</p>
<p>Abilități de comunicare constructivă adult-copil/adolescent</p> <p>(cunoașterea strategiilor de soluționare a conflictelor, exersarea deprinderilor de comunicare constructive; a deprinderilor de a conlucra, de a colabora și a negocia).</p>	<p>Comunicarea și relaționarea armonioasă a adultului cu copilul/adolescentul</p> <p>Deprinderi de comunicare, ascultare, cooperare, empatie</p> <p>Relaționarea armonioasă: reguli și principii</p> <p>Modalități creative de soluționare a conflictelor</p> <p>Cooperarea și negocierea în viața cotidiană</p>
<p>Recunoașterea și depășirea situațiilor problema</p> <p>(cunoașterea cauzelor ce generează probleme; determinarea resurselor personale, informaționale și relaționale ce pot contribui la soluționarea problemei).</p>	<p>Ce poate genera o problemă de relație adult – copil</p> <p>Ce resurse personale am pentru a soluționa disensiunea/ problema</p> <p>La cine sa se adreseze copilul într-o situație dificilă: cine din adulți îl poate ajuta și în ce situație</p>

În perioada 2020-2022 s-au realizat anual câte 6 activități de acest tip în fiecare din cele 7 Centre de Plasament partenere Asociației PRODOCS. La începutul anului și ulterior semestrial se aplică un instrument de monitorizare a achizițiilor acumulate de participanții

la activități, care validează domeniile: comunicarea și relaționarea cu copii, depășirea situațiilor problemă, implicarea în activități care implica copilul, responsabilitățile de părinte. (Anexa 3)

REMARCA: Unele teme se realizează repetat deoarece este prezent fenomenul de fluctuație a pe parcursul anului!

2.4 Rezultate atinse

În urma aplicării Chestionarului pentru părinți (Anexa 3) în scopul evaluării impactului și utilității activităților desfășurate cu părinții care au avut loc în cadrul proiectului, se poate observa la diferite nivele o îmbunătățire considerabilă a situației. Respectiv, responsabilizarea părinților față de propriii copii în procesul de îngrijire a acestora, care, conform datelor indicate a sporit semnificativ pe dimensiunea rolului parental. Astfel, 62% dintre părinți menționează că au comunicat mai des decât înainte cu copiii lor din momentul antrenării în activitățile proiectului, iar unul din trei susține că situația nu s-a schimbat. (Fig. 2.1) În ceea ce privește frecvența vizitării copilului, jumătate dintre părinți 55% au notat că își vizitează copiii mai des decât o făceau înainte, 9% nu și-au schimbat atitudinea, iar 28% au menționat că își vizitează copilul când au posibilitatea. (Fig.2.2) Categoria de părinți, care nu s-au responsabilizat în niciun fel pe parcursul activităților, înregistrează un scor foarte mic, nesemnificativ pentru impactul activităților și poate fi interpretat prin prisma studiului de caz.

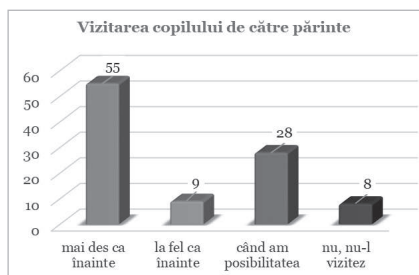

Fig. 2.1: Frecvența comunicării părinte-copil în ultimele 6 luni, %

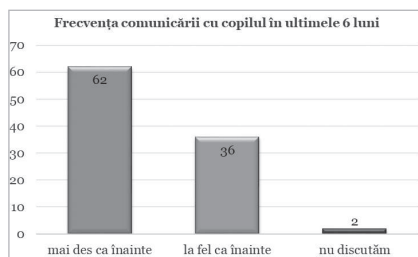

Fig. 2.2: Frecvența vizitării copilului de către părinte, %

Activitățile desfășurate cu părinții au avut efect și asupra nivelului de cunoaștere al problemelor cu care se confruntă copiii, precum și nevoile acestora. Prin urmare, în ambele situații părinții în proporție de 64% și respectiv 62%, au afirmat că cunosc mai bine decât înainte despre situația copiilor lor, 28% dintre părinți au indicat că comportamentul lor nu s-a schimbat în ceea ce privește cunoașterea problemelor copilului, iar restul au

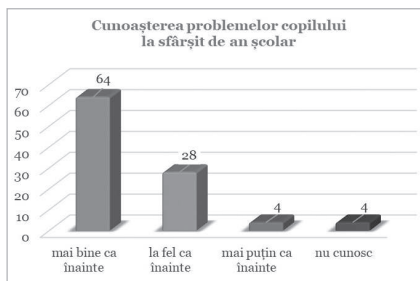

Fig. 2.3: Cunoașterea problemelor copilului de către părinți, %

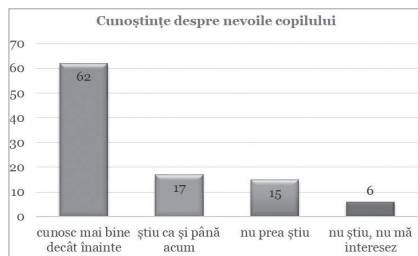

Fig. 2.4: Cunoașterea nevoilor copilului de către părinți, %

demonstrat un dezinteres în acest sens. (Fig.2.3) Referitor la cunoașterea nevoilor copilului: 17% dintre părinți au indicat menținerea atitudinii precedente, iar restul de 21% au manifestat dezinteres. Și la aceste capitole trebuie de analizat ca studii de caz părinții care au manifestat dezinteres față de proprii copii. (Fig.2.4)

În ceea ce privește responsabilitatea părinților de a-și susține copilul în situații de conflict – 53% au menționat faptul că sunt solidari cu copilul, *ca de fiecare dată*, 24% au afirmat că nu prea și-au susținut copilul în asemenea situații, iar restul de 23% se eschivează de la această responsabilitate. (Fig.2.5)

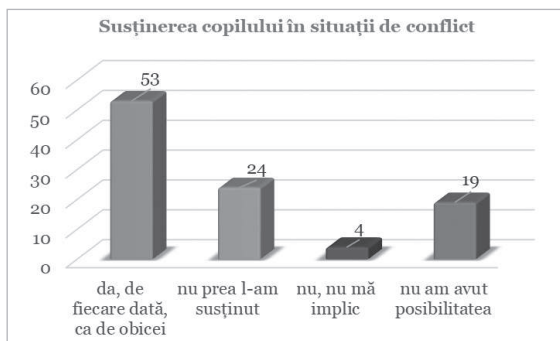

Fig. 2.5: Susținerea copiilor de către părinți în situațiile de conflict, %

Per ansamblu la acest capitol se observă că părinții au devenit mai activi și mai responsabili pe dimensiunea de îngrijire a copilului decât pe cea de implicare în procesul de educație și instruire, datorită faptului că prima nu solicită atât de mult efort și implicare din partea acestora. Aici mai există și o altă nuanță – anume pregătirea și nivelul de instruire al părinților. Dacă acesta este deficitar în rândul părinților, atunci nu prea există motive de reproș la adresa acestora pentru că nu îndeplinesc suficient de bine aceste cerințe.

Monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament

3.1 Aspecte cheie

Instrumentele de monitorizare a situației copilului post plasament nu sunt standardizate la nivel național, astfel încât fiecare Centru aplică instrumente proprii elaborate, unele fiind segmentate și nu reflectă întreg spectrul de servicii sau asistență adresate copiilor care au fost în servicii de plasament.

În acest context, pe baza experienței proiectului au fost elaborate instrumente de monitorizare (*Fișa de monitorizare și Raport de monitorizarea*) însoțite de o notă conceptuală privind aplicarea, care au fost pilotate în 2021 în cele 7 Centrele partenere și ulterior ajustate în baza sugestiilor primite de la aplicanți. Aceste două instrumente de găsesc în Anexa 4 și 5.

În ceea ce privește protecția copiilor aflați în situație de risc și a celor separați de părinți, în conformitate cu prevederile Legii nr.140 din 14 iunie 2013, instrumentul de bază al asistentului social comunitar este managementul de caz, prin intermediul căruia vor fi evaluate necesitățile copilului și situația familiei. Respectiv, monitorizarea post-plasament a copilului face parte din managementul de caz, prin intermediul căruia se măsoară într-o formă complexă situația copilului sau lipsa progresului acestuia la nivel personal și comunitar. Persoana care aplică acest instrument în raport cu familia și copilul, este asistentul social comunitar, care elaborează un plan de acțiuni împreună cu familia și efectuează vizite săptămânale de monitorizare în vederea implementării acestuia. De asemenea, aceste vizite pot fi efectuate și la solicitarea copilului, a asistentului parental profesionist, a familiei sau a autorităților tutelare teritoriale și locale. Noțiunile în continuare utilizate vor fi următoarele:

- *reprezentant legal al copilului* – părintele sau altă persoană desemnată, care are mandatul de a apăra drepturile și interesele copilului;
- *echipă multidisciplinară* – grupul convocat de specialistul pentru protecția drepturilor copilului sau în lipsa acestuia de către asistentul social comunitar, compus din profesioniști din diferite domenii, cu atribuții în protecția copilului, care colaborează, în scopul prevenirii și/sau soluționării cazurilor copiilor;
- *monitorizarea post-plasament a copilului* – procesul de colectare a informației în baza celor 8 domenii ai bunăstării (siguranță, sănătate, realizări, îngrijire cu afecțiune, activism, respect, responsabilitate, incluziune), prin care se analizează dinamica progreselor înregistrate de către copilul reintegrat în familie și comunitate;
- *plan individualizat de asistență* – către managerul de caz în cooperare cu membrii echipei multidisciplinare, presupune o totalitate de măsuri, acțiuni întreprinse în scopul satisfacerii necesităților copilului, cu participarea directă a acestuia și a familiei;
- *violență împotriva copilului* – forme de rele tratamente produse de către părinți/reprezentanți legali/persoană în grija căreia se află copilul sau de orice altă persoană, care produc vătămare actuală sau potențială asupra sănătății acestuia și îi pun în pericol viața, dezvoltarea, demnitatea și moralitatea, care include tipurile de violență definite în articolul 2 al Legii nr. 45, din 1 martie, 2007, cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

3.2 Metodologia privind monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament

Hotărârea Guvernului Nr.591/2017 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de plasament pentru copiii separați de părinți și a Standardelor minime de calitate stabilește că în cazul (re)integrării copilului în familia biologică, asistentul social comunitar va realiza monitorizarea postplasament a situației copilului, conform Standardelor minime de calitate. Astfel, standardul 24 prevede că asistentul social comunitar de la domiciliul familiei realizează monitorizarea postplasament a situației copilului lunar, pe parcursul a 6 luni.

În procesul de monitorizare postplasament a situației copilului se va utiliza fișa de monitorizare (a se vedea Anexa nr.4), care este utilizată pentru a se asigura că familia și copilul beneficiază de servicii adecvate și că suportul oferit răspunde necesităților identificate.

Fișa de monitorizare este structurată în 7 compartimente, după cum urmează:

- 1) Cadrul general al monitorizării
- 2) Informație generală despre copil
- 3) Monitorizarea situației copilului din perspectiva domeniilor de bunăstare
- 4) Opinia copilului despre situația sa curentă
- 5) Opinia părintelui/reprezentantului legal despre situația copilului
- 6) Principalele constatări privind situația copilului
- 7) Recomandări

Prin aplicarea fișei de monitorizare se verifică dacă situația copilului și familiei sale progresează, este una stabilă sau, din contra, se înrăutățește.

Monitorizarea postplasament a situației copilului se realizează în baza domeniilor de bunăstare a copilului, utilizate atât în procesul de evaluare a situației copilului, cât și în elaborarea și implementarea planului individualizat de asistență.

Bunăstarea copilului este monitorizată prin prisma a 8 domenii de importanță vitală, care urmăresc satisfacerea necesităților de bază ale copilului, și anume:

- 1) *siguranță* – protecție de violență, neglijare, exploatare și vătămare acasă, în instituția de învățământ sau în comunitate;
- 2) *sănătate* – suport în adoptarea unui mod sănătos de viață și acces la asistență medicală pentru atingerea standardelor de sănătate fizică și mentală;
- 3) *realizare* – susținere și îndrumare în procesul de învățare și de dezvoltare a abilităților, încrederii și respectului de sine acasă, în instituția de învățământ și în comunitate, în corespundere cu vârsta și potențialul copilului;
- 4) *îngrijire cu afecțiune* – asigurare a unui mediu de creștere și dezvoltare care oferă dragoste, susținere și încurajare și care răspunde necesităților copilului;
- 5) *activism* – creare a oportunităților și încurajarea participării în diverse activități în corespundere cu interesele, vârsta și potențialul copilului care contribuie la o creștere și dezvoltare armonioasă;
- 6) *respect* – recunoaștere a importanței și asigurare a dreptului fiecărui copil de a fi tratat cu stimă și demnitate oricând, indiferent de vârstă, sex sau origine, indiferent de ceea ce a făcut sau nu a reușit să facă; totodată, respectul presupune asigurarea condițiilor necesare în care copilul să fie auzit și să participe la luarea deciziilor ce îl vizează, în corespundere cu vârsta și potențialul său;

- 7) *responsabilitate* – încurajare și sprijin în asumarea sarcinilor și rolurilor active acasă, în instituția de învățământ și comunitate, capacitatea de autocontrol, înțelegerea și respectarea normelor morale și sociale, în corespundere cu vârsta și potențialul copilului;
- 8) *incluziune* – acceptarea fiecărui copil, fără nicio diferențiere, drept o persoană care poate avea o contribuție valoroasă în familie și comunitate, eliminarea inegalităților sociale, educaționale, fizice și economice și acceptarea ca membru activ al comunității în care trăiește și învață, în corespundere cu vârsta și potențialul copilului.

3.3 Implicarea copilului în planificarea planului de reintegrare (post plasament)

Implicarea copiilor în planificarea activităților ce îi vizează este imperios necesară! În contextul convenției ONU cu privire la drepturile copilului este clar precizat: nimic pentru copil fără copil!

În procesul de planificare a tuturor acțiunilor privind viața școlară și de după școală a copiilor trebuie să se ia în calcul opinia și preferințele copilului. Această abordare invită din start copilul la colaborare și implică un angajament de realizare a acțiunilor planului de către copil. Propunem o tehnică ce se realizează înainte de elaborarea planului de intervenție de după plasament.

Acțiunile identificate prin aplicarea tehnicii „Steaua polară” vor fi introduse în plan după ce se realizează activitatea.

La realizarea activității „Steaua polară” pot fi invitați să participe cele mai apropiate persoane ce cunosc bine copilul. Printre aceștia pot fi: membrii familiei, cadru didactic, diriginte, etc. Acestea trebuie să fie într-o relație bună cu copilul.

Întrebări ce sunt analizate, iar răspunsurile (ideile cheie) sunt trecute pe un flipchart, completând/ realizând un desen similar cu desenul de mai jos, și poate fi numit Planul personal de dezvoltare (Figura 3).

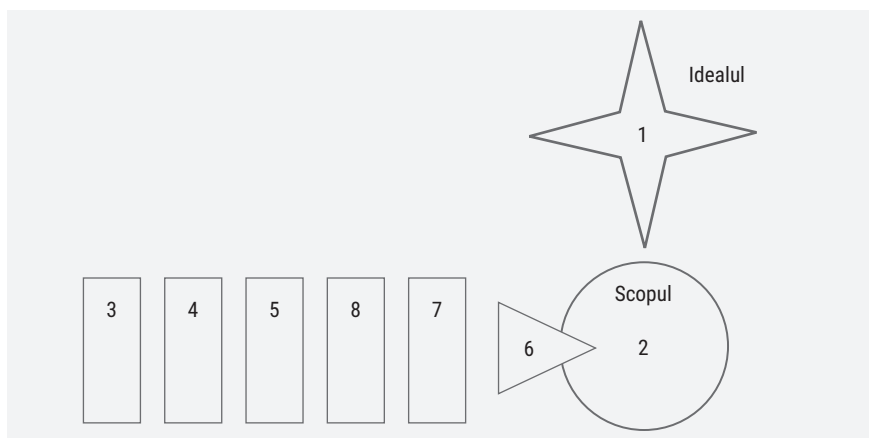

Fig. 3: Planul personal de dezvoltare

Discuțiile în grup urmăresc următorul algoritm:

1. Care este visul/ sau idealul persoanei pentru care se realizează planul de intervenție? (steaua din figura 3)

Ex: Cum și unde te vezi peste 10 ani?

Răspuns posibil: Casatorit/ă, cu un copil, la casa mea, cu un serviciu bine plătit.

2. Care ar fi scopul. Ajutam să formuleze scopul.

Răspuns:

- Absolvirea școlii
- Însușirea unei profesii (ex veterinar)
- Angajarea la un serviciu
- Dezvoltarea relațiilor de prietenie cu grupul de semeni
- Dezvoltarea deprinderilor de trai independent
- ...

3. Unde sunt acum? (evaluare realistă)

Răspuns posibil:

- Nu am prieteni
- Rezultate slabe la învățătură
- Nu știu ce profesie vreau să am

4. Cine din persoanele cunoscute sau specialiști ar trebui să fie implicați în proces

Răspuns posibil:

- Membri din familie
- Diriginte
- Asistent personal
- Rudă, nan

5. De ce are nevoie persoana

Răspuns posibil:

- Comunicare constantă cu dirigințele
- Pregătire zilnică a temelor de acasă
- Recuperare la ore de biologie
- Să dezvolte deprinderi de comunicare constructivă cu semenii
- Aderarea la un club pentru activități de timp liber

6. Care e situația reală care poate fi peste 3 luni

Răspuns posibil:

- O frecvență bună la toate orele
- Note bune și cunoștințe solide la biologie
- Relații bune cu dirigințele
- Relații bune cu frații
- ....

7. Ce putem face/ avea în 1 lună

Răspuns posibil:

- Ore individuale de biologie
- Discuții de consultare cu dirigințele
- Participare într-un club sportiv
- Ținută îngrijită la școală
- Frecvențe fără absențe
- Sarcini realizate cu regularitate în familie
- .....

8. Ce putem să facem în următoarele 48 ore pentru realizare visului

Răspuns posibil:

- Apel la colegi pentru a cunoaște temele de acasă
- Discuție cu dirigintele pentru a cunoaște regulile clasei
- ....

Pe parcursul ședinței se păstrează o atmosferă de colaborare, fără critică și impunerea ideilor, care respectă opinia copilului pentru care se realizează planul personal de dezvoltare.

Rezultatele exercițiului devin obiective și acțiuni din planul acestuia.

3.4 Valorificarea resurselor din familie pentru depășirea barierelor

Familia copilului reprezintă un partener esențial al echipei multidisciplinare. Ea este cea care cunoaște cel mai bine copilul sau ar trebui ajutată să cunoască copilul și care are dreptul de a stabili priorități și obiective în educația pe termen lung a copilului. Între specialiști și părinți trebuie să existe raporturi de respect reciproc, de empatie și încredere.

Ce obiective urmărim în colaborarea cu părinții:

- Informarea reciprocă despre rolul fiecărui partener în recuperarea copilului;
- Colaborarea în scopul realizării unor obiective comune, privind dezvoltarea unor abilități, cunoștințe, deprinderi la copil etc.;
- Schimbul de idei/experiență despre cum poate fi ajutat un copil cu o anumită particularitate de dezvoltare sau cu o deficiență;
- Evaluarea permanentă a progreselor copilului și adaptarea permanentă a obiectivelor de realizat;
- Părinții au dreptul să fie consultați cu privire la educația copilului lor;
- Părinții au dreptul să fie informați cu privire la progresul copilului lor;
- Părinții au dreptul de a fi implicați în deciziile care se iau cu privire la copilul lor.

Echipe multidisciplinară trebuie să ofere familiei ocazia de a împărtăși observațiile și sentimentele despre copil, cât mai des cu putință. Iată câteva ocazii de comunicare, pe care educatorii din centrele de plasament, diriginții sau ceilalți membri ai echipei le pot stabili, încă de la începutul colaborării cu părinții:

I. Reuniuni periodice de informare

Reuniunea periodică are loc la începutul anului școlar și are drept scop informarea părinților despre liniile generale de perspectivă pe anul școlar în curs. Cu această ocazie, familiile primesc și semnează :

- Acordul de colaborare cu instituția sau/și serviciile respective;
- Cererea de înscriere a copilului în anul școlar respectiv.

Alte reuniuni sunt organizate, în general, înaintea unor evenimente importante sau premergător unor acțiuni de amploare (de exemplu, înainte de demararea taberelor de vară).

II. Reuniuni individuale periodice de informare

La începutul anului școlar, este important ca părintelui să îi fie comunicat PEI și PIA al copilului.

Aceste instrumente „radiografiază” situația în general a copilului și sunt comunicate familiei în reuniuni individuale. Concluziile reuniunilor sunt redactate și comunicate la rândul lor familiei respective.

III. Reuniuni curente de consultații

Fiecare specialist din instituție are un program permanent de consultații. Timpul rezervat acestor întâlniri de analiză a situației copilului sau a evoluției programului de abilitare/ reabilitare este comunicat familiilor de la începutul anului.

IV. Program de asistență a părinților la activitățile centrului/ clasei sau în cadrul unui serviciu

Uneori, în urma analizei comune realizată de specialiști și părinți, se dovedește a fi necesară o implicare mai mare a familiei în programul de abilitare/reabilitare a copilului. În astfel cazuri, sunt stabilite de comun acord vizite ale unuia din părinți, de regulă cel care îl ajută mai mult pe copil acasă la realizarea sarcinilor.

V. Evenimente diverse: întâlniri festive, tabăra de vară, excursii la sfârșit de săptămână

Acestea sunt ocazii mai puțin formale, dar foarte utile, cunoaștere reciprocă, iar specialiștii pot surprinde aici numeroase aspecte interesante ale relației părinte-copil.

Reperre în relația dintre specialiști și părintele/ îngrijitorul

1. Să recunoaștem faptul că părinții unui copil cu dizabilități îndură o suferință crudă și permanentă.

2. Să acceptăm că ei au dreptul și trebuie să se poată exprima și că noi trebuie să ascultăm.
3. Să luăm în considerare ansamblul grupului familial cu care lucrăm, acordând atenție egală nevoilor și resurselor fiecărui membru al familiei: copilul, părinții, frații, bunicii.
4. Să știm să împărtășim cu părinții cunoștințele pe care le avem despre deficiență, dizabilitate, cerințe speciale, posibilități de reabilitare. Și atunci când nu avem cunoștințele necesare, să o recunoaștem.
5. Să susținem crearea unei rețele de ajutor și de sprijin, pentru a evita posibil plasarea copiilor în instituții și decăderea din drepturi a părinților lor.
6. Să acceptăm că părinții pot da altor părinți un anumit tip de ajutor pe care noi nu suntem.

3.5 Împuternicirea asistentului social pentru monitorizarea copilului și familiei post reintegrare/plasament. Identificare de resurse și susținerea în realizarea activității într-o manieră echilibrată

3.5.1 Arderea profesională și dezvoltarea rezilienței asistentului social

Sindromul arderii profesionale sau "burnout-ul" este un fenomen asociat cu epuizarea mentală, fizică și emoțională, care apare ca urmare a stresului excesiv acumulat pe termen lung, fenomen din ce în ce mai răspândit, care afectează sănătatea mintală a oamenilor de toate vârstele. Asistența copiilor și familiilor în situații vulnerabile presupune o muncă asiduă, dificilă, realizată adesea în condiții de suprasolicitare.

Etaple prin care trece o persoană până ajunge la epuizare sunt: neglijarea nevoilor personale, apariția situațiilor conflictuale fie acasă fie la serviciu, negarea problemelor, izolarea de familie/de grupul social, schimbarea comportamentului, autodevalorizarea, sentimentul de gol interior, stări depresive, colaps fizic și emoțional. Respectiv, pentru a putea fi eficient în toate domeniile, inclusiv în cel profesional, în relație cu copiii și familiile acestora, este important ca fiecare asistent social să-și cunoască foarte bine nevoile și limitele, și să-și dezvolte comportamente de auto-îngrijire și să apeleze după ajutor când situația îl depășește. Conștientizarea este cheia în prevenirea arderii profesionale și personale, pentru că, un specialist epuizat, nervos, lipsit de motivație va fi nu doar

ineficient dar și disfuncțional în raport cu cei din jur, inclusiv cu familiile și copiii care îi monitorizează.

3.5.2 Strategii de prevenire a arderii profesionale:

Reziliența fizică- Grijă pe care o acordăm corpului nostru este un aspect extrem de important pentru atingerea unui echilibru emoțional, ținând cont de faptul că mintea și trupul se află într-o strânsă legătură. Când avem grijă de corpul nostru experimentăm o mult mai mare bunăstare mintală și emoțională, de aceea specialiștii ne recomandă trei lucruri de bază: *mișcarea fizică* (exercițiile nu numai că întăresc sănătatea inimii și a plămânilor dar, stimulează producerea hormonilor care sunt responsabili de starea de bine a organismului), *somnul de noapte* (o noapte nedormită sau prost dormită organismul și-o recuperează timp de o lună) și *alimentația* (intestinul este centrul sistemului imunitar, pentru că găzduiește peste 70% din celulele noastre imune). Activitățile în care ne implicăm și alegerile pe care le facem zi de zi ne afectează radical modul în care ne simțim fizic și emoțional.

Reziliența emoțională:

- *Începeți ziua cu un ritual relaxant* – în loc să mergeți direct la serviciu, puneți-vă deoparte câteva minute în fiecare dimineață pentru a face/dezvolta o activitate/ritual relaxant/plăcut. Alegerea depinde desigur de preferințele personale, context, tip de personalitate și stil de viață, dar gama poate fi foarte variată: de la meditație până la savurarea cafelei/ceaiului în liniște.
- *Luați o pauză zilnică de la tehnologie* – stabilește câteva minute în care zilnic să uitați de e-mailuri, de telefon și de alte device-uri. Deconectați-vă complet de la tehnologie, pentru a vă conecta la gândurile proprii sau pentru a discuta, glumi cu un/o coleg/ă.
- *Implicați-vă în activități care vă aduc plăcere* – activitățile care produc plăcere sunt un antidot puternic împotriva sindromului burnout. Atâta timp cât faceți ceva care vă pasionează și vă aduce o stare de confort, sunteți protejat de efectele negative ale muncii de rutină.
- *Cereți ajutor* – unul dintre simptomele burnout-ului este tendința de izolare de ceilalți. De aceea, atunci când înțelegeți că nu vă descurcați sau nu faceți față provocărilor, este imperios necesar de a cere ajutorul celor din jur.

3.5.3 Resursele asistentului social în lucrul cu familia:

Pentru a lucra într-un mod eficient și productiv cu familia, specialistul are nevoie în primul rând să identifice care sunt resursele atât la nivel individual ale adultului/părintelui,

familiei și comunității (școală, grădiniță, cercuri de activități pentru copii, biserică, etc.), și modalitatea de a utiliza aceste lucruri în beneficiul copilului.

Relația părinților cu copilul – Pentru ca un copil să poată crește minim armonios și echilibrat el are nevoie de măcar un adult în viața lui care să-i ofere afecțiune, atenție, timp, căldură, etc., de aceea relația părinte-copil este o resursă de bază pe care asistentul social o poate explora și chiar oferi suport în dezvoltarea ei. Respectiv, acesta îl poate încuraja pe părinte să ofere timp de calitate copilului pentru realizarea în comun a diferitor activități ce aduc ambilor plăcere/bucurie, pentru ca, astfel mesajul pe care îl transmite adultul este: *„Ești important pentru mine, îmi place să petrec timpul meu cu tine,”* iar acest lucru îl face pe copil să se simtă important pentru părintele lui și cu adevărat iubit. Cel mai minunat timp, cele mai plăcute activități în doi sunt cele desfășurate în mediul casnic, iar copiii, indiferent de vârstă, vor avea multe de învățat din astfel de momente. Și astfel de activități pot fi dintre cele mai diverse: de la a strânge/pune masa împreună; pregătit ceva gustos, grădinărit, a merge la pescuit, sau activități de petrecere a timpului „ca între băieți/ca între fete”. Astfel de amintiri vor dura o viață întreagă.

Relația copilului cu ceilalți membri ai familiei – Pentru a-l ajuta pe copil să se reintegreze în familie și să fie (re)primit de restul membrilor, o modalitate foarte eficientă este de a crea și dezvolta ritualuri, tradiții de familie zilnice, săptămânale, anuale. Evenimentele care în mod regulat se repetă devin tradiții, iar copiii încep să le anticipeze. Pentru ritualurile zilnice, părintele ar putea integra ca rutină îmbrățișările, salutarile: „bate palma” sau o bătaie pe spate. Se recomandă să facă obicei din a avea cu copilul o rutină înainte de somn (în funcție de vârsta acestuia) și neapărat să-i ureze noapte bună de fiecare dată când merge la culcare. Înainte de somn, sau în timpul mesei de seară, părintele poate adăuga ca subiect de discuție standard, de exemplu: *„Ce am făcut bun astăzi? sau ce s-a mai întâmplat nou?”* etc. Ritualurile săptămânale sunt evenimentele, activitățile pe care le desfășoară împreună o dată pe săptămână ca de exemplu: pizza/clatite pregătite duminică, mersul la cumpărături, o excursie în afara localității, etc. Oportunitățile de a institui ritualuri anuale le avem datorită sărbătorilor de iarnă, de primăvara, zilelor de naștere: împodobirea bradului de Crăciun, crearea decorațiilor, cântatul colindelor, vopsirea oualelor de Paști, vizită la rude, pregătirea mesei festive, invitarea prietenilor în zilele de naștere sau alte ocazii speciale.

Raportarea copilului la casa/gospodăria unde locuiește – este de asemenea foarte important pentru copil să i se dezvolte o relație de atașament cu obiectele, lucrurile, animalele și tot ce este în/din casă/ jurul casei. Accentuăm importanța existenței unui spațiu pe care copilul îl consideră al său, cum ar fi cel de joacă, sau un colțisor al casei bine delimitat și amenajat special pentru el. Pentru copiii mai mari, locul în care se simt bine

poate fi: bucătăria unde mama pregătește bucate gustoase inclusiv felul de mâncare preferat, unde planează miros de pâine, plăcinte, prăjitură, sarmale de sărbători. Masa, care adună întreaga familie, pentru a sărbători zilele de naștere sau cu alte prilejuri, zi de zi. Un colț al casei unde stă, de obicei, bradul de Crăciun; florile de pe pervaz, de care este responsabil copilul; patul de pe care, seara, înainte de culcare, toată lumea se uită la televizor sau unde se joacă ori discută despre cele întâmplate peste zi. Propriul colț, care este amenajat cum îi place copilului, unde se simte bine și în siguranță, cu desene sau cu poze pe perete, cu un pat sau un fotoliu în care se simte confortabil. Grădina, pe care o îngrijește împreună cu părinții; iepurii, păsările de care este responsabil, etc.

Relația copilului cu el însuși (prin activități preferate) Copiii, ca și adulții, au nevoie de hobby-uri: activități preferate, care să le facă plăcere. La unii copii, aceste activități vin de la sine, la alții – trebuie descoperite sau chiar învățate. Aceste activități, pe lângă faptul că-i dezvoltă intelectual, mai dezvoltă anumite calități și abilități. Sentimentul de împlinire, de satisfacție îi motivează pe copii și le crește stima de sine, când, după ce investesc timp și efort, văd rezultatul/produsul final. Pe lângă sentimentul de satisfacție, copiii capătă încredere în ei înșiși, devin tot mai conștienți de propriile capacități, învață să se cunoască mai bine și să-și asume din ce în ce mai multe responsabilități, fie la grădiniță/școală, fie acasă sau oriunde în altă parte. Dacă un copil are o activitate preferată, înseamnă că are deja motivație și este dispus să dedice timp acelei activități, iar atunci când cei mici sunt dedicați și fascinați, capacitatea lor de învățare crește. Dacă activitatea preferată a copilului e legată de un cerc pe care îl frecventează, atunci există avantajul socializării și integrării într-o micro-comunitate, în care are posibilitatea să creze noi conexiuni, cu alți copii. Atunci când copilul știe ce vrea, ce-i place și ce nu, adultul trebuie să-i ofere libertatea de a alege, ghidându-l ușor către ceea ce i se potrivește cel mai bine. Pentru a înțelege ce le place să facă, copiii trebuie expuși stimulilor: fotbal, pictură, școală muzicală, activități de artizanat etc. Deseori, adulții împart activitățile pe genuri: cele care se potrivesc fetelor și cele care se potrivesc băieților (spre exemplu, fotbalul este doar pentru băieți). De menționat că o activitate preferată nu prezice nici viitorul, nici cariera, este doar ceva ce copilul face sau ar vrea să facă cu plăcere, ceea ce constituie o resursă importantă în lucrul cu acesta.

Relația copilului cu școala/grădinița: Educatorii, învățătorii, profesorii fac cunoștință cu copiii când aceștia dețin deja un bagaj complex de emoții, comportamente și relații sociale clădite de la naștere și până la vârsta când ajung în grădiniță sau în școală. Performanța sau rezultatele la grădiniță/școală, cât și relațiile sociale ce se stabilesc pe parcurs vor evolua în strânsă legătură cu acest bagaj comportamental și emoțional, dar și în funcție de felul cum vor fi întâmpinați, implicați și susținuți aceștia în medii

educațional. Partea bună este că există încă suficiente lucruri care se pot schimba, chiar și la vârsta preșcolară și școlară, dacă sunt adulți suportivi și blânzi alături de copii.

3.6 Lecții învățate

1. Dezvoltarea competențelor de trai independent la copii și tineri în situație vulnerabilă și cu dizabilități poate da cele mai *bune rezultate recurgând la o abordare individuală, sistematică, realizată în echipă, inclusiv, implicand familia și copilul*. Pentru a urmări progresul de dezvoltare și a putea compara permanent practicarea noilor deprinderi de către copil este necesară o evaluare periodică a progresului și o analiză a rezultatelor obținute.
2. Activitățile de formare a competențelor de trai independent pot fi foarte diverse, respectiv eficiența lor este mult mai mare atunci când *tipul activității și perioada de desfășurare este aleasă împreună cu copiii*.
3. Pentru o formare eficientă se recomandă aplicarea unor *metode de predare și de învățare participative, experiențiale*, menite să asigure copiilor pe lângă experiența practică și încrederea în propria lor capacitate de a răspunde și face față situațiilor.
4. Uneori în calitate de facilitatori pot fi implicați copii mai mari, aceștia pot juca *rol de educatori, „de la egal la egal”* care îi învață pe prietenii lor mai mici și transmit cunoștințele lor grupului de semeni. Este important să-i tratăm pe *copii ca parteneri egali și responsabili în procesul propriei lor formări*. Fără o astfel de atitudine efectul nu va fi unul scontat.
5. Procesul de dezvoltare a abilităților parentale are rareori un urcuș constant, deoarece uneori perioadele de progres sunt urmate de săptămâni de stagnare asociate cu istoricul familial și contextul social. Presiunea și critica nu vor funcționa în astfel de situații. *O atitudine binevoitoare și plină de înțelegere a faptului că părinții se confruntă cu probleme mai grave sau pur și simplu au alte priorități* o să ajute specialiștii să mențină o relație bună cu familia.
6. Părinții învață pentru prima dată despre meseria de a fi părinte și chiar dacă în ochii specialiștilor ei par a semăna cu elevii care trebuie să asimileze cunoștințe și să își dezvolte competențe conform programului pentru părinți, totuși ei sunt adulți și nu trebuie *tratați ca elevi ci ca pe niște parteneri egali în procesul de educare a copiilor*.

7. Periodic, este important de realizat și *activități de grup familial părinte copil*, care ar putea avea impact pozitiv în consolidarea relației lor.
8. Activitatea de formare, fiind o activitate nouă, din diferite motive părinții ar putea inițial să respingă această idee: pentru că nu au experiența unor astfel de întâlniri în care ei învață cum să fie părinți și nu înțeleg cum acestea i-ar putea ajuta, pentru că unii au avut astfel de experiențe negative și asociază acest program cu respectivele experiențe. Pentru că *se pot simți jenați sau rușinați* să vorbească despre dificultățile lor, pentru că pot avea convingerea că nimeni nu le poate spune cum să-și crească copilul ei ar putea să spună că nu au nevoie de sfaturi. Indiferent de motiv, aceștia trebuie din timp să fie pregătiți, să li se prezinte clar și după caz individual programul ca să *înțeleagă care vor fi beneficiile directe ale acestor sesiuni și fiecare din noi are de învățat toată viața*.
9. Fiecare persoană vrea să fie în primul rând tratată ca o persoană nu ca un conglomerat de probleme, sau, mai rău, ca un balast al societății care așteaptă mila cuiva. *Beneficiarul are nevoie ca asistentul social să fie receptiv la sentimentele lui legate de situația dificilă pe care o trăiește și sa fie tratat ca o persoană umană ale cărei nevoi se înscriu într-un context socio-emoțional*.
10. *Cheia succesului asistentului social este relația dintre acesta și beneficiar*. Pentru ca un asistent social să poată avea impact și influență e nevoie ca relația profesională să fie o resursă pentru beneficiar. Aceasta *trebuie să transmită siguranță, suport, faptul că nu sunt singuri, și că pentru dificultățile prin care trec, într-o manieră constructivă pot fi găsite soluții pentru viața lor*. Pentru ca aceasta să se întâmple, este nevoie ca asistentul social să ofere suport emoțional și de lungă durată, înțelegere profundă a dificultăților cu care aceștia se confruntă.
11. La fel, este necesar ca un *asistent social să dețină sau să-și dezvolte câteva atribute principale: căldură, acceptare, empatie, implicare și autenticitate*. Unora dintre asistenții sociali le poate fi dificil să dea dovada de căldură în relațiile lor cu beneficiarii, aceasta poate fi din cauza unor trăsături de personalitate sau a unui mod rigid de gândire. Este însă o caracteristică absolut necesară în relație cu beneficiarii, care poate fi supusă unei formări conștiente. *Acceptarea, o altă caracteristică importantă, care presupune primirea necondiționată a beneficiarului*, așa cum este, fără a fi judecat. Presupune înțelegerea faptului că comportamentul beneficiarului în mare măsură este o consecință a experiențelor sale anterioare, uneori chiar traumatice, și doar în mică măsură un act conștient, intenționat împotriva asistentului social.

Referințe bibliografice

1. Anderson Samuel R., Marcus A. L., Thomeer M. L., Abilitățile de autoservire la persoanele cu autism. București: Ed. Frontiera, 2013, p. 17.
2. Roșca A. Psihopedagogie specială: modele de evaluare și intervenție. Polirom: Iași, 2015, pp. 201-202
3. Vrăsmaș E., Nicolae S., Vrăsmaș T. Pași spre educația incluzivă în România. UNICEF România, RENINCO. București: 2008, pp. 78-81.
4. Vrăsmaș E. Să comunicăm cu plăcere. UNICEF și RENINCO. București: Editura Alpha MDN, 2002.
5. V. Coomaraswamy, Radika (raportul special al Națiunilor Unite pe problema violenței împotriva femeilor în perioada 1994-2003), Lupta împotriva violenței domestice: obligațiile statului, Innocenti Digest 10,10 , 2000.

Resurse electronice:

1. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110518&lang=ro
2. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102076&lang=ro
3. https://msmps.gov.md/sites/default/files/document/suport_de_curs_rom.pdf
4. https://tdh-moldova.md/media/files/files/material_informativ_7498498.pdf

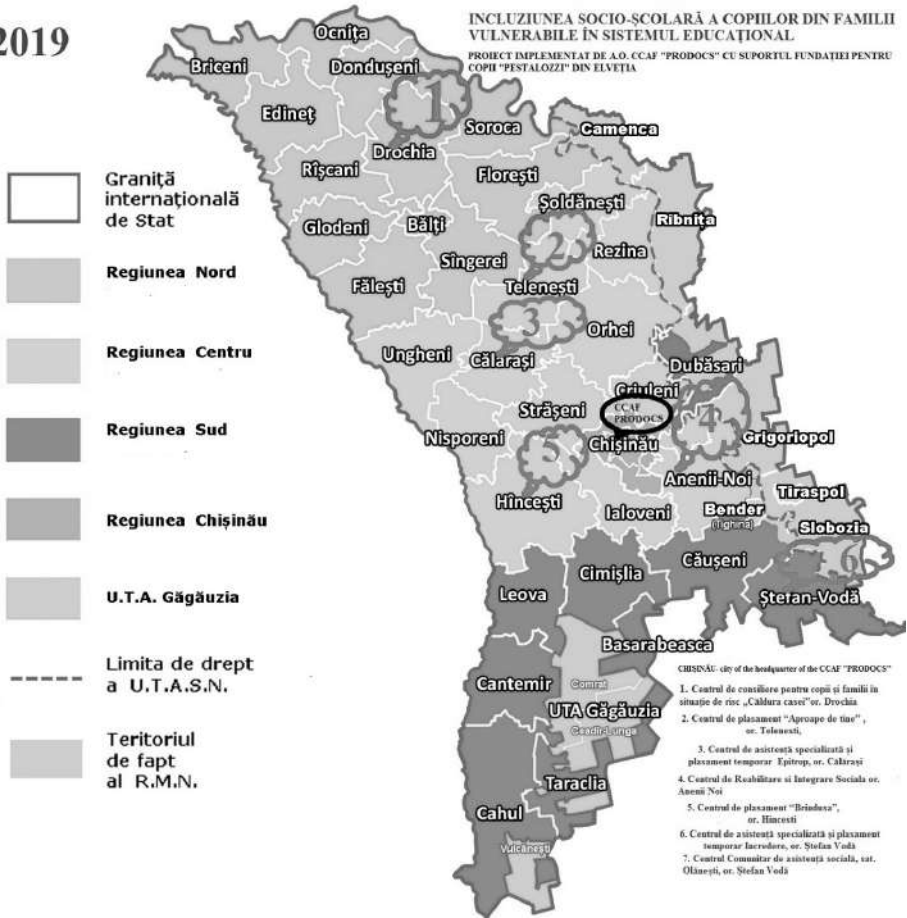
Legislație:

1. Hotărîrea Guvernului Nr.591/2017 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de plasament pentru copiii separați de părinți și a Standardelor minime, pct.36. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 04.08.2017, Nr. 277-288/708

Anexe

Anexa 1

2019

CHESTIONAR PENTRU COPII

Care se aplică semestrial

Dragi copii,

va mulțumim pentru participarea la traininguri. Acum vă îndemnăm să completați un chestionar.

Răspunsurile voastre sunt confidențiale și anonime.

Vom aprecia mult ajutorul vostru pentru completarea acestui instrument.

Mulțumim pentru receptivitate.

- 1. După participarea la activități, cât de ușor poți să începi o discuție cu un coleg?**
  - a. Mult mai ușor
  - b. Așa ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Nu comunic

- 2. După, participarea la activități îți este mai ușor sa îți faci prieteni la școală?**
  - a. Mult mai ușor
  - b. Așa ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Nu comunic

- 3. După participarea la activități, îți este mai ușor sa te adaptezi în mediu nou sau la o situație nouă?**
  - a. Mult mai ușor
  - b. Așa ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Nu comunic

- 4. La moment, când ești cu prietenii tai cum comunicî?!**
- a. Mult mai ușor
  - b. Așa ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Nu comunic
- 5. La moment, participi la activitățile în grup cu ușurință?**
- a. Mult mai ușor
  - b. Așa ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Nu comunic
- 6. La moment, când comunicî cu prietenii tăi s-a întîmplat să îi superi în vreun fel?!**
- a. Foarte rar
  - b. Mai rar ca înainte
  - c. Nu s-a intamplat
- 7. La moment, îți vine ușor să înțelegi de ce prietenii tai sunt triști sau supărați?!**
- a. Mai ușor ca înainte
  - b. La fel ca înainte
  - c. La fel de greu
  - d. Mai greu
- 8. La moment, te implicî în activitățile comune cu prietenii tăi ?**
- a. Da, mai mult
  - b. Ca înainte
  - c. Nu mă implic

- 9. Acum, iti este ușor să decizi/hotărăști, de exemplu cu cine să stai în bancă, sau cum să-ți organizezi programul zilei?**
- a. Da, mai ușor
  - b. Da, la fel de ușor
  - c. Nu, nu mă implic
- 10. Acum, știi cum să îți planifici timpul pentru toate activitățile: școala, teme, timp liber?**
- a. Da, mai bine decât înainte
  - b. La fel de bine
  - c. Nu prea îmi reușește
  - d. Nu, nu știu
- 11. Acum, știi la cine sa te adresezi când ai anumite nevoi?**
- a. Da, mai multe persoane
  - b. Da, la aceleași persoane
  - c. Nu prea știu
- 12. Acum, cum procedezi dacă, apar situații de conflict?**
- a. Pot, să mă descurc singur
  - b. Mă descurc cu puțin ajutor
  - c. Am nevoie de ajutor
- 13. Indică genul dvs**
- a. Feminin
  - b. Masculin
- 14. Indică virsta**
- 15. Indică localitatea dvs**

CHESTIONAR PĂRINȚI:

Se va aplica înainte de activitățile cu părinții și la final (semestrial)

- 1. Când ești cu copiii tăi, cum comunică?** (comunicare eficientă)
  - a. Îi ascult
  - b. Îi ascult și le răspund la întrebări
  - c. Le dau sarcini, le vorbesc
  - d. Îi întreb cum le merge, ce probleme au

- 2. Atunci când comunică cu copilul, poți să ...** (mai multe răspunsuri se pot bifa)
  - a. înțelegi ce vrea să-ți spună
  - b. îl susții să-ți spună supărările lui
  - c. îl încurajezi să ți se destăinuiească
  - d. îi explici neclaritățile pe care le are
  - e. îi spui să-ți zică repede ce vrea
  - f. nu-l prea înțelegi

- 3. În relație cu copilul, cum ești de obicei?** (Abilități de relaționare)
  - a. sincer/ă
  - b. stresat/ă
  - c. calm/ă
  - d. optimist/ă
  - e. deschis/ă
  - f. atent/ă
  - g. afectiv/ă
  - h. strict/ă
  - i. îl disciplinez
  - j. nu-i permit să depășească limitele

- 4. Când ești într-o situație mai complicată, în ce măsură poți să-ți controlezi comportamentul?** (managementul comportamentului)
- a. În foarte mare măsură
  - b. În mare măsură
  - c. Parțial
  - d. În mică măsură
  - e. În foarte mică măsură
- 5. Cum procedezi dacă apar situații de conflict?** (soluționarea/depășirea conflictelor)
- a. Pot să mă descurc
  - b. Mă descurc cu puțin ajutor
  - c. Am nevoie de ajutor
- 6. În timpul unei discuții puțin tensionate:** (comunicare și managementul stresului)
- a. Încerc să vorbesc cât mai des posibil
  - b. Îmi spun punctul de vedere
  - c. Prefer să ascult
- 7. Accepți dacă cineva are o altă părere decât tine despre ceva nume?** (soluționarea/depășirea conflictelor)
- a. Întotdeauna
  - b. Deseori
  - c. Câteodată
  - d. Niciodată
- 8. În situații de conflict poți să-ți stăpânești emoțiile/nervii?** (autocontrol)
- a. Da
  - b. Nu
  - c. Nu prea

- 9. Ți vine ușor să înțelegi de ce copilul/ copiii tăi sunt triști sau supărați? (empatie)**
- a. Foarte ușor
  - b. Ușor
  - c. Greu
  - d. Foarte greu
- 10. Te implici în activități comune împreună cu copilul/ copiii tăi? (cooperare)**
- a. Da
  - b. Nu
  - c. Nu prea
- 11. Ți ajuți pe copiii tăi în pregătirea temelor pentru acasă? (educare și învățare)**
- a. Întotdeauna
  - b. Câteodată
  - c. Niciodată
- 12. Știi ce trebuie să faci atunci când vrei să rezolvi o problemă? (rezolvarea problemelor)**
- a. Știu
  - b. Nu prea știu
  - c. Nu am idee
- 13. Cu ce probleme cel mai des te confrunți? (identificarea problemelor)**
-
-

14. Știi la cine sa te adresezi când ai anumite nevoi? (cunoștințe despre resurse pentru sprijin și suport)

- a. Știu
- b. Nu prea știu
- c. Nu am idee

15. Când faci ceva greșit îți asumi răspunderea/recunoști? (responsabilitate)

- a. Întotdeauna
- b. Deseori
- c. Câteodată
- d. Niciodată

16. Ți este ușor să decizi/hotărăști, de exemplu cu cine să rămână copiii, cum să alegi un loc de lucru? (decizia)

- a. Foarte ușor
- b. Ușor
- c. Greu
- d. Foarte greu

17. Cum definești o situație de stres? (managementul stresului)

---

18. Cum faci față stresului (managementul stresului)

- a. De obicei mă descurc
- b. Mă descurc dacă cineva mă ajută
- c. Nu mă prea descurc

19. Ce îți provoacă amenințări? (siguranță)

- a. Lipsurile materiale
- b. Lipsa unui loc de muncă
- c. Situația conflictuală din familie
- d. Datorii
- e. Sănătatea copiilor
- f. Viitorul copiilor

20. Câți copii aveți _____

21. Indicați genul dvs

- a. Feminin
- b. Masculin

22. Vârstă dvs. _____

23. Localitatea voastră

- a. Hîncești
- b. Anenii Noi
- c. Călărași
- d. Telenești
- e. Drochia
- f. Stefan Vodă
- g. Olănești

FIȘĂ DE MONITORIZARE POSTPLASAMENT A SITUAȚIEI COPILULUI

I. CADRUL GENERAL AL MONITORIZĂRII

Data acțiunii de monitorizare: _____

Numele prenumele specialistului _____

Forma de monitorizare:

- 1) Vizită programată la domiciliul copilului
- 2) Vizită inopinată la domiciliul copilului
- 3) Vizită la instituția de învățământ general unde este înscris copilul
- 4) Monitorizare telefonică / online
- 5) Ședință de monitorizare
- 6) Altă formă (specificați) _____

Surse de informare cu privire la situația copilului:

- 1) Copilul
- 2) Părinții/reprezentantul legal al copilului
- 3) Primarul/viceprimarul
- 4) Directorul instituției de învățământ
- 5) Dirigintele
- 6) Psihologul școlar
- 7) Lucrătorul medical
- 8) Polițistul de sector
- 9) Vecini
- 10) Familia extinsă (bunei, alte rude)
- 11) Altcineva (specificați) _____

II. INFORMAȚIE GENERALĂ DESPRE COPIL

Numele, prenumele copilului	
Data, luna, anul nașterii	
Adresa (locul de trai al copilului)	
Numele, prenumele: Mama: Tata: Persoana în grija căreia se află copilul:	
Denumirea instituției la care este înscris copilul:	
Clasa/anul de studii:	

III. MONITORIZAREA SITUAȚIEI COPILULUI DIN PERSPECTIVA DOMENIILOR DE BUNĂSTARE

Siguranță	Copilul se simte în siguranță acasă (nu este expus violenței sau neglijării din partea părinților/reprezentantului legal)	☐ Da ☐ Nu (specificați) _____
	Locuința în care trăiește copilul este adecvată pentru creșterea și dezvoltarea lui	☐ Da ☐ Nu (indicați ce lipsește) _____
	Copilul se simte în siguranță în instituția de învățământ (nu este expus violenței și discriminării din partea semenilor sau adulților)	☐ Da (indicați) _____ ☐ Nu

Sănătate	Copilul este luat la evidența instituției medicale	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Copilul are probleme de sănătate	☐ Da (indicați) _____ ☐ Nu
	Copilul beneficiază de tratament (se completează în situația în care copilul are probleme de sănătate)	☐ Da (indicați tipul – ambulatoriu, de staționar, de reabilitare, sanatorial) ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Copilul se alimentează corespunzător	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Copilul duce un mod sănătos de viață (nu consumă alcool, nu fumează, practică sportul etc.)	☐ Da (specificați) _____ ☐ Nu (specificați) _____

Realizări	Copilul frecventează sistematic instituția de învățământ	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza și numărul de absențe în ultima lună) _____ _____
	Copilul are o reușită școlară	☐ Foarte bună ☐ Bună ☐ Satisfăcătoare ☐ Nesatisfăcătoare (indicați cauzele nereușitei școlare) _____
	Copilul a înregistrat progrese (comparativ cu etapa la care a fost reintegrat)	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Copilul are aspirații pentru viitor (plan pentru continuarea studiilor etc.)	☐ Da (specificați) _____ ☐ Nu
	Îngrijire cu afecțiune	Copilul este tratat cu afecțiune de cei apropiați
Copilul are aspect îngrijit (îmbrăcăminte curată și potrivită anotimpului, pieptănat, tuns)		☐ Da ☐ Nu (specificați) _____
Copilul este sociabil și pozitiv în relația cu cei din jur		☐ Da ☐ Nu (specificați) _____

Activism	Copilul este implicat în activități de petrecere a timpului liber (odihnă, sport, dans, muzică, etc.)	☐ Da (specificați) _____ ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Părintele/reprezentantul legal încurajează participarea copilului la diverse activități	☐ Da (specificați) _____ ☐ Nu (indicați cauza) _____
Respect	Copilul se simte respectat, ascultat și luat în serios (în familie, școală, comunitate)	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza) _____
	Copilul îi respectă pe cei din jur și înțelege opinia altora, îi ajută pe alții	☐ Da ☐ Nu (indicați cauza) _____
Responsabilitate	Copilul respectă reguli și instrucțiuni – în familie, la școală și în comunitate	☐ Da ☐ Nu (specificați) _____
	Copilul are responsabilități adecvate vârstei și potențialului său, în familie, la școală și în comunitate	☐ Da ☐ Nu (specificați) _____

Incluziune	Copilul comunică cu semenii, simte că face parte dintr-un grup (prietenii, colegii, vecinii, comunitate)	☐ Da ☐ Nu (specificați) _____
	Copilul are cerințe educaționale speciale	☐ Da ☐ Nu
	Forma de incluziune (pentru copiii cu CES)	☐ totală ☐ parțială ☐ ocazională
	Servicii de suport de care beneficiază copilul în instituția de învățământ:	☐ Cadru didactic de sprijin ☐ Centru de Resurse pentru Educația Incluzivă ☐ Asistență psihologică ☐ Asistență logopedică ☐ Suport în pregătirea temelor pentru acasă ☐ Alt tip de suport (specificați)_____

IV. OPINIA COPILULUI DESPRE SITUAȚIA SA CURENȚĂ

V. OPINIA PĂRINTELUI/REPREZENTANTULUI LEGAL DESPRE SITUAȚIA COPILULUI

VI. PRINCIPALELE CONSTATĂRI PRIVIND SITUAȚIA COPILULUI

Progrese înregistrate sau lipsa acestora (în cazul în care se atestă lipsa progreselor sau chiar regrese, se vor indica cauzele):

Necesități noi identificate ale copilului:

RECOMANDĂRI

Acțiuni necesare de întreprins:

Responsabil:

Semnătura specialistului _____

RAPORT DE MONITORIZARE

Data vizitei de monitorizare _____

1. INFORMAȚIE GENERALĂ DESPRE COPIL

Nume, prenume:

Data, luna, anul nașterii:

Domiciliul copilului:

2. PROGRESELE ÎNREGISTRATE DE CĂTRE COPIL

3. LIPSA PROGRESEROR ȘI MOTIVELE

4. PRINCIPALELE CONSTATĂRI (necesități noi identificate)

5. RECOMANDĂRI

Semnătura specialistului _____

NOTIȚE

A series of 20 horizontal dotted lines for writing notes.

Proiect: „Incluziunea socio-educatională a copiilor din centrele de plasament:
de la Vulnerabilitate, la Incluziune” perioada 2020 - 2022

www.prodocs.md
[@prodocs2007](https://www.facebook.com/AOProdocs)
[Facebook.com/AOProdocs](https://www.facebook.com/AOProdocs)